

Måndagen den 10 mars

Kl. 11.00

§ 1 Upplästes följande inkomna ansökan:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller härmed om ledighet på grund av sjukdom fr. o. m. den 10 mars t. o. m. den 6 april samt på grund av enskilda angelägenheter fr. o. m. den 7 t. o. m. den 9 april 1980.

1980-03-04

Torkel Lindahl

Kammaren biföll denna ansökan.

Talmannen anmälde att *Kerstin Sandborg* (fp) under denna tid skulle tjänstgöra som ersättare för *Torkel Lindahl*.

§ 2 Anmälan om kompletteringsval till utskott

TALMANNEN:

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i konstitutions- och jordbruksutskotten under *Torkel Lindahls* ledighet anmält hans ersättare *Kerstin Sandborg*.

*Talmannen förklarade vald till
suppleant i konstitutionsutskottet
Kerstin Sandborg (fp)*

*suppleant i jordbruksutskottet
Kerstin Sandborg (fp)*

§ 3 Justerades protokollen för den 22, 25 och 26 februari.

§ 4 Meddelande om interpellationssvar

1979/80:146 om utbyggnaden av barnomsorgen

Socialministern **KARIN SÖDER:**

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § vill jag härmed meddela att besvarandet av interpellation 146 av *Inga Lantz* om utbyggnaden av barnomsorgen inte kan äga rum inom föreskriven tid. Jag har kommit överens med interpellanten att svaret skall lämnas torsdagen den 20 mars 1980.

*Anmälan om
kompletteringsval
till utskott*

*Meddelande om
interpellationssvar*

Måndagen den
10 mars 1980

*Om skyldigheten
enligt radiolagen
att informera i
sambandsfrågor*

§ 5 Om skyldigheten enligt radiolagen att informera i samhällsfrågor

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Eva Hjelmströms* (vpk) den 13 februari anmälda fråga, 1979/80:322, och anförde:

Herr talman! *Eva Hjelmström* har frågat mig om jag anser att radiolagen innebär tillräcklig garanti för att allmänheten genom SR-koncernen får erforderlig information i väsentliga samhällsfrågor.

Enligt radiolagens 6 § skall programföretagen utöva sin rätt att sända radio- och TV-program opartiskt och sakligt. Därvid skall beaktas att en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet skall råda i rundradion.

Detta är alltså vad radiolagen säger. Detta utvecklas sedan i avtalen mellan staten och de olika programföretagen. Avtalen är något olika utformade, men där heter det bl. a. att "TV, riksradiation och lokalradiation skall i lämplig form -- 1. meddela nyheter samt kommentera eller på annat sätt belysa händelser och skeenden och därvid ge den allsidiga information som medborgarna behöver för att vara orienterade och ta ställning i samhälls- och kulturfrågor."

Eva Hjelmströms fråga kan alltså enkelt besvaras med en hänvisning till både radiolagen och avtalen mellan staten och programföretagen: det är alldeles klart att företagen inom SR-koncernen har skyldighet att lämna allmänheten erforderlig information i väsentliga samhällsfrågor.

Nu tror jag inte att *Eva Hjelmström* är ute efter att diskutera innehållet i radiolagen eller avtalen. I stället vill hon diskutera hur programmenheterna inom TV-företaget i en konkret situation och i ett konkret fall har tolkat och tillämpat radiolagen och avtalsbestämmelserna. Den diskussionen kan jag inte ta upp här i riksdagen. Det tillkommer inte mig – och inte heller *Eva Hjelmström* – att här lägga synpunkter på program som sänts eller inte sänts.

Jag vill erinra *Eva Hjelmström* om vad som sägs i radiolagens 5 § andra stycket:

"Varje programföretag avgör ensamt vilka radioprogram som skola förekomma i rundradiosändning som företaget anordnar. ---"

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar Jan-Erik Wikström för svaret på min fråga.

Enligt utbildningsministern ger radiolagen tillräcklig garanti för att allmänhetens rätt till en bred information skall tillgodoses. Nu inför folkomröstningen om kärnkraft har det emellertid visat sig att så inte är fallet. Den fruktan som många gav uttryck för inför ändringen av radiolagen i samband med 1978 års proposition om radions och televisionens fortsatta verksamhet verkar tyvärr ha besannats.

Jan-Erik Wikström säger i sitt svar att min fråga gäller ett enskilt program. Så är inte fallet. Min fråga gäller radiolagen, mycket riktigt just den paragraf som Jan-Erik Wikström själv åberopar. Där sägs det att programföretagens

rätt, enligt 5 § första och andra stycket, skall utövas opartiskt och sakligt. Därvid skall beaktas att en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet skall råda i rundradion.

Herr talman! Allmänheten har alltså rätt att ställa detta krav. Allmänheten har rätt att få en så bred och allsidig information som möjligt. Självfallet måste ett förslag som Sveriges Radio sträva efter opartiskhet och balans. Men, herr talman, denna strävan får inte leda till att människornas rätt till faktaupplysning och känsloupplevelser kränks. Strävan efter opartiskhet och balans måste i stället tillgodoses genom att mångfalden ökar. Utbildningsministern har också vid upprepade tillfällen sagt sig värna om just mångfalden. Men han ser uppenbarligen inte riskerna med den mycket snäva tolkning av radiolagen som nu görs på vissa håll. Därmed blir utbildningsministern själv mångfaldens dödgrävare.

Jag tycker att utbildningsministern undviker den principiellt viktiga frågan om vad kraven på opartiskhet och balans egentligen innebär. Men jag vill ge honom chansen en gång till. Får man tolka utbildningsministerns svar så, att han i likhet med radionämnden anser att kärnkraftsfrågan är en av de viktigaste samhällsfrågorna här i landet och att det därför är av största vikt att yttrandefriheten och informationsfriheten blir så vidsträckta som möjligt? Ger man lagen den tolkningen kan inte varje program vart för sig balanseras, och då måste program få sändas också om motparten vägrar att ställa upp eller om en motverklighet saknas.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Eva frestar med ett äpple, men en diskussion av den art hon efterlyser är i denna kammare förbjuden frukt.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag uppfattar det senaste inlägget som mycket allvarligt. Det innebär att riksdagens ledamöter inte har rätt att diskutera en av riksdagen instiftad lag, i detta fall radiolagen. Därmed undviker utbildningsministern att ta upp en av de frågor som han faktiskt är satt till att försvara just som utbildningsminister, nämligen frågan om yttrandefriheten. Jag tycker att det är allvarligt om yttrandefriheten på detta sätt skall beskäras också i denna kammare.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Nej, så är det inte. Vad Eva Hjelmström vill diskutera – det framgick med all önskvärd tydlighet av det första inlägget – är de ställningstaganden som olika chefer på Sveriges Radio har gjort i ett aktuellt fall. Den typen av diskussion hör inte hemma här i kammaren, även om man försöker drapera den i ett slags principiell förklädning.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Nej, jag diskuterar inte chefernas beslut på Sveriges Radio. Jag diskuterar – som jag också framhöll i mitt första inlägg – 6 § i den av

Nr 98

Måndagen den
10 mars 1980

*Om skyldigheten
enligt radiolagen
att informera i
samhällsfrågor*

*Om skyldigheten
enligt radiolagen
att informera i
samhällsfrågor*

riksdagen instiftade radiolagen och vad där står om yttrandefrihet och informationsfrihet, om opartiskhet och balans. Man kan i och för sig säga att det finns vissa minimikrav man kan ställa på Sveriges Radio, och det är att Sveriges Radio skall garantera att radiolagen uppfylls i dessa avseenden och inte, som nu uppenbarligen är fallet, att man sneglar på vad utomstående påtryckargrupper kan tänkas ha att säga om ett visst programutbud. Därmed hotas också, herr talman, integriteten.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är inget fel på radiolagen eller avtalen. Vad Eva Hjelmström vill komma åt är den tolkning av radiolagen och avtalen som enskilda chefer på Sveriges Radio har gjort. Jag vill inte föra den diskussionen här – det är Sveriges Radios ansvar att tolka gällande lagar och avtal.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Fortfarande undviker faktiskt Jan-Erik Wikström den väsentliga frågan i sammanhanget: Vad innebär egentligen radiolagen? Skall man ge den en vidsträckt tolkning eller inte?

Innebär radiolagen att man i en oerhört viktig samhällsfråga skall kunna ge allmänheten den rätt till upplysning och information som allmänheten kan kräva, den rätt till känsloupplevelse som människorna också kan ställa krav på när det gäller Sveriges Radio – eller innebär lagen inte det?

Det är detta som är den principiellt viktiga frågan, och det är där jag inte har fått något svar.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag upprepar: Det är inget fel på radiolagen eller avtalet. Men tolkningen av lag och avtal skall inte göras av oss som sitter här i riksdagen.

Jag hoppas att Eva Hjelmström nu förstår vad det är hon är ute efter. Det är faktiskt inte en principiell diskussion om lag och avtal utan en tolkning i ett aktuellt fall. Och det bör vi inte ägna oss åt här.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Uppenbarligen kan den av riksdagen instiftade lagen tolkas så att yttrandefriheten beskärs. Då finns det ju all anledning att se över lagen. Vi lär få återkomma till den debatten nu på torsdag, när vi änyo skall diskutera Sveriges Radio här i kammaren.

Men jag skulle ändå vilja fråga Jan-Erik Wikström om han inte är beredd att ändra radiolagen så att man verkligen kan garantera yttrande- och informationsfriheten och så att lagen inte ger utrymme för sådana snäva tolkningar som man på vissa håll nu uppenbarligen gör.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag vill upprepa än en gång: Det är inget fel på radiolagen eller avtalet. Och jag har egentligen inte heller hört Eva Hjelmström påstå det.

Tolkningar kan göras på olika sätt och med olika grader av omdöme. Det har vi sett exempel på.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag vidhåller den uppfattning som jag gav uttryck för redan 1978, när den nya lagen kom till, nämligen att lagen de facto kunde innebära att yttrandefriheten inskränktes. Så har nu också visat sig vara fallet.

Jag tycker att den ordning vi hade tidigare, där kraven på opartiskhet och balans gällde hela utbudet, var bättre. Därför anser jag fortfarande att det är fel på den nuvarande radiolagen. Vi har också motionerat om en ändring i den riktningen. Men utbildningsministern och jag har uppenbarligen olika uppfattningar i det fallet.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! I fråga om det avtal som gällde tidigare för Sveriges Radio och det avtal som nu gäller samt i fråga om radiolagen är det ingen väsentlig skillnad, utan det är samma principer som ligger bakom. Jag vill hävda att det är få länder som har sådana garantier för yttrandefriheten som de som gäller för den svenska radion och televisionen.

Vill man söka sig till länder där det finns inskränkningar på det här området, då skall man söka sig till länder som Eva Hjelmström kanske känner sig mer hemma i än jag.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jan-Erik Wikström påstår att det inte föreligger någon väsentlig skillnad jämfört med tidigare. Den uppfattningen tror jag att Jan-Erik Wikström är rätt ensam om.

Den uppfattning som jag gav uttryck för, nämligen att den lag som genomdrevs av den dåvarande borgerliga regeringen innebär en inskränkning, har däremot många andra gett uttryck för. Lagen har ju också varit mycket omdiskuterad.

Det är en väsentlig skillnad mellan att mena att programmen skall balanseras var för sig inom programutbudet i resp. företag och att mena att den balanseringen skall ske inom koncernen i dess helhet. Det kan inte Jan-Erik Wikström komma ifrån.

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
10 mars 1980

*Om studiesitua-
tionen för heltids-
studerande vid
universiteten*

§ 6 Om studiesituationen för heltidsstuderande vid universiteten

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Eva Hjelmströms* (vpk) den 8 februari anmälda interpellation, .1979/80:140, och anförde:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig

dels om jag är införstådd med de problem som kvällsundervisning åsamkar heltidsstuderande vid våra universitet,

dels vad regeringen ämnar göra för att snabbt råda bot på den otillfredsställande studiesituationen,

dels om regeringen är beredd att föranstalta om att universitet och högskolor får de medel som krävs för att garantera att obligatorisk undervisning för studerande på helfart i ökad utsträckning förläggs på dagtid.

Låt mig först konstatera att högskoleutbildningen i dag vänder sig till många grupper av studerande med olika förutsättningar. De lokala högskolemyndigheterna ställs därför inför många avvägningsproblem både av pedagogisk och schemateknisk natur. Avvägningen mellan undervisning på dagtid resp. kvällstid är ett problem. Det stora antalet deltidsstuderande har lett till en ökad undervisning på kvällstid. Det är givet att – som Eva Hjelmström framhåller – undervisning på kvällstid är olämplig för många studerande. Lika väl är undervisning på dagtid olämplig för andra. Jag är för min del införstådd med att det här kan föreligga problem och anser att det är angeläget att planeringen så långt möjligt görs på sådant sätt att olika grupper erbjuds lämpliga utbildningsmöjligheter. Det ankommer dock helt på de lokala myndigheterna att på bästa sätt lösa problemen. Några särskilda åtgärder från regeringens sida finner jag inte motiverade. Jag vill stryka under att det enligt min mening är väsentligt att man i samband med informationen om utbildningen klargör vilka förutsättningar som gäller i fråga om undervisningen så att de studerande kan ta hänsyn till detta vid sina studieval. Särskilt viktigt är detta i de fall man av resursskäl erbjuder endast ett undervisningsalternativ.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar Jan-Erik Wikström för svaret på min interpellation. I svaret framhålls att högskoleutbildningen i dag vänder sig till många grupper av studerande med olika förutsättningar. Detta är naturligtvis mycket positivt, även om den sociala snedrekryteringen består. Men det är samtidigt allvarligt att man inte skapar reella, likvärdiga förutsättningar för studier när det gäller skilda studerandegrupper.

Ett av motiven för den nya högskolan var återkommande utbildning. Man skulle efter några år i förvärvslivet kunna söka sig till universiteten och högskolorna för att studera. Många tar tjänstledigt från sina jobb, och många har barn. Och vad möter de för verklighet? Jo, de erbjuds en utbildning som på grund av att resurser saknas inte är vad de har rätt att fordra. De har ett färre antal kurser att välja mellan om de studerar på dagtid, vilket för många

är enda möjligheten.

Utbildningsministern inser inte i sitt svar att avvägningen mellan undervisning på dag- resp. kvällstid naturligtvis inte behövde vara något problem alls. Jan-Erik Wikström säger att studier på dagtid är ett problem för vissa studerande, medan studier på kvällstid är ett problem för andra studerande. Men vad det här rör sig om är två helt skilda studerandekategorier, två kategorier som måste behandlas olika eftersom de studerar under vitt skilda förutsättningar.

Den helfartsstuderande kategorin har som sin möjlighet att förlägga deltagandet i undervisningen till normal arbetstid, dvs. dagtid. Av detta följer det absurda i att kräva att de som tillhör denna kategori skall förlägga sina studier till kvällstid – den enda tid som återstår för den studerande småbarnsföräldern att umgås med familjen. Den helfartsstuderande behåller ofta sitt jobb och kan alltså inte studera på annan tid än kvällstid, varför många småbarnsföräldrar just väljer bort denna studieform.

Vad jag vill peka på med min interpellation är just det faktum att den stora gruppen helfartsstuderande ofta tvingas studera på de villkor som dikterar de deltidsstuderandes situation.

Detta är enligt min uppfattning en orimlighet. Det finns ingen anledning till att en stor grupp studerande på detta sätt kommer i kläm. Såvitt jag har kunnat utröna är man på institutionerna medveten om det olägliga i att förlägga en rad obligatoriska kursmoment till kvällstid, men på grund av penningbrist kan man inte skilja mellan studerandekategorierna, utan kurserna görs gemensamma med det undantaget att helfartsstudenterna samtidigt följer ännu en eller två kurser.

Det är helt omöjligt att, som utbildningsministern säger, genom information "föra bort" de helfartsstuderande från en kurs som är förlagd till kvällen. Det skulle de facto innebära att de helfartsstuderande fick ett mindre urval av kurser att välja bland. För ensamstående helt utan åtaganden för hem och familj går det naturligtvis bra, men för småbarnsföräldrar – i synnerhet ensamstående mammor och pappor – finns det inget val. De kan helt enkelt inte binda upp sig ett par kvällar i veckan. Av ett urval på tre fyra kurser inom samma moment återstår kanske endast en kurs på dagtid. Det är alltså inte konstigt att de helfartsstuderande känner sig diskriminerade. Det är väl ändå innehållet i kurserna som skall avgöra vad man studerar. Jag kan ta ett exempel.

En sådan viktig kurs som den som behandlar statsorganen i Sverige – som helt naturligt är relevant inte minst för alla dem som tänker söka tjänst inom den svenska statsförvaltningen – finns nu bara på kvällstid för tvåbetygsstuderande på den statsvetenskapliga institutionen i Stockholm. Detta får till följd att studenter med två betyg i statskunskap tvingas gå ut med väldigt knappa kunskaper om hur svenska myndigheter fungerar. På detta vis urholkas kvaliteten i utbildningen.

Det borde inte vara någon svårighet att inför varje termin förvissa sig om vilka studenter på helfart som absolut inte kan följa undervisningen på

*Om sysselsättning-
en vid Firestones
fabriker i Borås
och Viskafors*

kvällar. Men det kräver resurser. De medel som krävs bör skjutas till, annars blir den nya högskolereformen för många ett tomt skal.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Vi har en decentraliserad högskola med olika beslutande organ som är sammansatta på sådant sätt att skilda intressen skall kunna göra sig gällande. Även de studerande är representerade i styrelser och linjenämnder. Jag är övertygad om att det är möjligt för berörda organ att med de resurser som står till buds organisera utbildningen på ett förnuftigt sätt.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag är övertygad om att de försöker göra sitt bästa, men när medelstilldelningen är så knapp tvingas de, som jag sade, att förlägga kurserna till kvällstid när det egentligen skulle behövas en dubblering – när man alltså skulle behöva ha kurserna på både dag- och kvällstid. Detta drabbar en stor grupp studerande.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Ja, det är ett problem som vi alla har att leva med – att försöka anpassa oss till de faktiska resurser som står till buds.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Om sysselsättningen vid Firestones fabriker i Borås och Viskafors

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Runc Carlsteins* (s) den 14 februari anmälda interpellation, 1979/80:143, och anförde:

Herr talman! Runc Carlstein har frågat mig dels om jag vill lämna en redogörelse för insatserna för fortsatt sysselsättning vid Firestones fabriker i Borås och Viskafors, dels vilka fortsatta insatser jag är beredd att vidta för att klara sysselsättningen för dem som nu har varsplats om uppsägning.

Jag vill först lämna en redogörelse för de insatser som hittills har gjorts för att bevara sysselsättningen vid Firestones fabriker. Redan när Firestone under senare delen av hösten år 1979 meddelade att man planerade att upphöra med sin tillverkning i Sverige, tog jag direkt kontakt med det amerikanska moderbolaget. Firestone ombads att försöka finna andra gummiindustriföretag som kunde vara intresserade av att överta hela eller delar av verksamheten i Borås och Viskafors.

Företrädare för industridepartementet har därefter hållit mycket nära kontakt med en arbetsgrupp i Borås som har haft till uppgift att finna ny sysselsättning till Firestones fabriker och i vilken bl. a. de fackliga organisationerna, länsmyndigheterna och Borås kommun varit företrädade. I

samverkan med den konsult som arbetsgruppen har anlitat har departementets företrädare medverkat bl. a. genom att ta kontakter med andra företag i gummibranschen.

Sedan kontakter hade tagits med ett flertal företag, varav några seriöst övervägde att överta delar av Firestones anläggningar, återstod till sist två intressenter, Trelleborg AB och Hexagon AB.

I mitten av januari månad i år inledde Firestone förhandlingar med dessa båda företag, och jag har därefter hållit mig fortlöpande informerad om hur de har utvecklats.

Såväl Trelleborg som Hexagon hade för avsikt att efter ett övertagande driva Firestones verksamhet vidare i endast begränsad omfattning. Inget av de båda företagen hade planer på att fortsätta produktionen av personvagnsdäck i Borås. Under förhandlingarnas gång framkom att båda företagen hade för avsikt att på litet längre sikt sysselsätta ungefär hälften av det antal personer som nu är anställda av Firestone.

Stora ansträngningar gjordes för att undersöka förutsättningarna för Trelleborg och Hexagon att samtidigt överta var sin del av Firestones verksamhet. Därigenom skulle större delen av sysselsättningen i Borås och Viskafors ha kunnat bevaras. Denna tanke måste dock överges, sedan det visat sig att den skulle leda till betydande negativa konsekvenser för sysselsättningen i Trelleborg.

I början av februari månad beslöt Firestone att överlåta det svenska dotterbolaget till Hexagon på de villkor som parterna enats om. Det fanns enligt min mening varken formella möjligheter eller faktisk anledning för regeringen att försöka förhindra denna uppgörelse mellan Firestone och Hexagon, som också stöddes helt av de fackliga organisationerna. Trots allt innebar den att en betydligt större del av sysselsättningen vid Firestones anläggningar direkt kunde räddas än vad någon hade vågat hoppas ett par månader tidigare.

Jag vill bestämt tillbakavisa Rune Carlsteins påstående att jag skulle ha förhållit mig passiv i samband med ansträngningarna att finna annan sysselsättning i Borås och Viskafors. Hans påstående vittnar snarast om att han inte är tillräckligt informerad om vad som har förevarit i denna fråga.

Jag övergår nu till att redogöra för de fortsatta ansträngningar som görs för att finna ersättningssysselsättning åt dem som är verksamma i Firestones Boråsfabrik sedan sysselsättningen i Viskafors säkrats genom Hexagons övertagande.

I samband med att Hexagon övertog Firestones svenska dotterbolag lovade bolaget såväl mig som de fackliga organisationerna att göra intensiva ansträngningar för att finna andra företag och annan verksamhet till Boråsfabriken så att så stor del av sysselsättningen som möjligt kan bibehållas. Enligt vad jag har erfarit har Hexagons ledning tillsatt tre arbetsgrupper inom koncernen vilka sedan en tid tillbaka var för sig arbetar med att i första hand finna annan gummiindustri, i andra hand annan industri utanför gummibranschen eller annan verksamhet inom Hexagongruppen

Måndagen den
10 mars 1980

*Om sysselsättning-
en vid Firestones
fabriker i Borås
och Viskafors*

som kan placeras i Boråsfabriken.

Hexagons ansträngningar sker i nära samarbete med den arbetsgrupp i Borås som hela tiden följt frågan med bistånd av en konsult. Jag räknar med att inom kort få en rapport från Hexagon och arbetsgruppen om resultaten av de ansträngningar som hittills har gjorts. Enligt de underhandsupplysningar som jag hittills har fått finns det för dagen anledning att vara relativt optimistisk, och jag utgår från att Hexagon skall lyckas med sin uppgift så att sysselsättningen i Boråsfabriken kan räddas.

Låt mig till sist få göra ett påpekande i samband med detta. Enligt vad jag har erfarit har Firestone-Viskafors AB nyligen varslat personalen i Boråsfabriken om uppsägning utan att iakttaga de krav på varseltid som den s. k. främjandelagen föreskriver. Jag utgår givetvis från att bolaget ämnar följa svensk lagstiftning. Lagens bestämmelser om viss varsel- och uppsägningstid är ju bl. a. avsedda att underlätta myndigheternas strävanden att finna ersättnings- eller sysselsättning för de anställda.

RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation.

Anledningen till att jag har besvärat industriministern är naturligtvis oron för sysselsättningen i Boråsområdet. Situationen i Borås är, som industriministern väl känner till, mycket besvärande, främst genom nedgången inom tekoindustrin. Mer än 10 000 jobb har förlorats i Borås. I stort sett kan man säga att Borås har haft en varvskris om året. När så jobben förloras även inom industrigrenar som har lokaliserats till Borås för att bryta ensidigheten i näringslivet, så känns det extra smärtsamt. Den här gången gäller det Firestone, gummikoncernen som lokaliserades till Borås för tio år sedan.

Med hjälp av såväl statliga som kommunala insatser övertog man Viskafors Gummifabrik. En ny modern anläggning uppfördes i Borås. Enligt planerna skulle 800 personer nyanställas för däcktillverkning, och det beräknades att detta, tillsammans med sysselsättningen vid Viskaforsfabriken, skulle ge 1 700 nya arbetstillfällen.

Resultatet blev dock ett annat. I slutet av förra året meddelade Firestone att man hade för avsikt att lägga ner tillverkningen i Borås. Man meddelade att man hade stora förluster och att ytterligare ägartillskott inte kunde påräknas från huvudkontoret i USA. För de 900 anställda var detta ett hårt besked. Tack vare ett utomordentligt arbete från de fackliga organisationerna och från den lokala arbetsgrupp som tillsattes med företrädare för Borås kommun, länsmyndigheter och facket, kom ett intensivt arbete i gång för att försöka rädda situationen för de anställda.

Jag vill gärna vitsorda att departementets företrädare på ett föredömligt sätt har biträtt den lokala arbetsgruppen för att försöka finna lösningar på problemet med att klara sysselsättningen för de anställda såväl i Borås som i Viskafors. Min kritik gäller insatserna i slutskedet, där jag anser att industriministern kunde ha spelat en aktivare roll än vad som nu blev fallet.

Uppenbart är att Firestone hade en önskan att snabbt komma ur tillverknings i Sverige – man ville snabbt bli av med båda fabrikerna. Trelleborg hade anmält intresse för båda fabrikerna och Hexagon för Viskaforsanläggningen, men i slutskedet tog intresset för att göra en snabb och fördelaktig affär helt över allting annat.

Det är i det läget som jag anser att industriministern kunde ha spelat en mer avgörande roll än vad som nu var fallet. Här delas min uppfattning av de fackliga organisationerna. Det hade varit möjligt att kalla till överläggningar mellan säljaren och de båda intressenterna för att tillsammans med fackets företrädare hitta en samlad lösning. Nu kopplades emellertid Trelleborg bort ur den slutliga diskussionen i ett alltför tidigt skede.

När nu industriministern i interpellationssvaret säger att den träffade uppställningen helt stöds av de fackliga organisationerna, är det angeläget att veta att det i det läget inte fanns något annat alternativ att tillgå, utan att man bara hade att välja mellan ett godtagande av Hexagonuppställningen och en snabb likvidation av företaget.

Men min andra fråga är den viktigaste: Vad händer nu med de 350 som är varslade om uppsägning till den 1 april? Det gäller 292 kollektivanställda och 58 tjänstemän.

Industriministern säger sig ha fått försäkringar om att den nya ägaren, Hexagon AB, skall bedriva intensiva ansträngningar för att hitta annan sysselsättning, i första hand inom gummibranschen, för de uppsagda. Arbetet pågår, och industriministern anser sig ha anledning att vara "relativt optimistisk". Jag tackar för den upplysningen och vill betona vikten av att departementet även fortsättningsvis stöder dessa ansträngningar, så att affären Firestone kan få ett anständigt slut.

Tyvärr tycks inte Firestone ha samma krav på anständighet. Såsom framgår av det sista avsnittet i interpellationssvaret har företaget varslat de anställda utan att beakta vad främjandelagen föreskriver.

När det gäller företag med över 100 anställda skall länsarbetsnämnden varslas sex månader innan driftinskränkningen genomförs. Länsarbetsnämnden har uppmanat företaget att följa lagens föreskrifter och begärt en skriftlig förklaring.

Att man följer lagen har direkt betydelse för möjligheterna att lösa problemet med att hitta en ny verksamhet att erbjuda de anställda. Lagens bestämmelser är ju, som industriministern betonar i svaret, avsedda att underlätta myndigheternas strävanden att finna ersättningssysselsättning för de anställda.

Det är inte första gången Firestone sätter sig över gällande lagar. I Schweiz har företaget handlat på ett liknande sätt. Där har nu Firestone dömts att betala närmare 7 milj. kr. för brott mot kollektivavtalet. Dessutom återstår domstolsbehandling när det gäller ytterligare krav på 35 milj. kr. som skadestånd för förlorade arbetstillfällen i samband med att företaget plötsligt och godtyckligt lade ner en fabrik och ställde 600 anställda utan arbete.

Företaget tycks tillämpa den ordningen att om det är ekonomiskt fördelaktigt att bryta mot lagen och ta eventuella böter, så väljer man den

Måndagen den
10 mars 1980

*Om sysselsättningen
vid Firestones
fabriker i Borås
och Viskafors*

vägen i stället för att svara upp mot det ansvar man har gentemot de anställda. Tydligt håller man inte på den s. k. Åslingdoktrinen, som ju bl. a. innebär att om ett företag går ur en driftplats, är det i första hand företaget som har ansvaret för de anställda. Det ansvaret ingår, enligt vad industriministern tidigare har anfört, som en del i det sociala kontrakt ett företag har undertecknat när det etablerat sig på en ort.

Möjligheterna att bereda de anställda fortsatt arbete är beroende av hur företaget fullgör sina skyldigheter enligt gällande lagar. Jag vill därför till sist uttala förhoppningen att det ansvariga statsrådet med uppmärksamhet följer frågans vidare utveckling.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill till att börja med försäkra Rune Carlstein att den uppmärksamhet med vilken vi har följt hela den här frågan inte kommer att avta förrän vi är på det klara med att vi har gjort vad som är maximalt möjligt för att lösa problemen också i Borås.

Rune Carlstein vill göra gällande att vi under den sista delen av affärens utveckling inte har varit tillräckligt aktiva. Detta måste grunda sig på ett missförstånd. Från industridepartementets sida har vi hela tiden aktivt medverkat i arbetet med lösningarna. Den lokala fackföreningsrörelsen stödde på ett tidigt stadium Hexagonalternativet. Vi prövade trots detta andra alternativ, men Rune Carlstein vet lika väl som jag att alternativet Trelleborg inte var möjligt såsom det hela till sist utvecklade sig. Det alternativet skulle nämligen ha medfört sysselsättningssvårigheter i Trelleborg, och vi kan självfallet inte medverka till att flytta arbetslöshet från en ort till en annan. Till sist återstod alltså enbart Hexagonalternativet, som ju facket mycket tidigt band upp sig för.

Låt mig sedan säga beträffande det arbete som nu pågår att jag som jag antyder i svaret avvaktar en rapport från Hexagon och den arbetsgrupp i Borås som arbetar med frågan om ersättningssysselsättning. Enligt vad jag erfarit finns minst ett konkret projekt som skulle kunna leda till fortsatt sysselsättning åt en del av de anställda i Boråsfabriken. Frågorna utreds nu intensivt, och jag kan naturligtvis inte yttra mig över hur utfallet blir innan de pågående utredningarna och det förhandlingsarbete som de kan föranleda har slutförts.

RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Jag har ingen som helst anledning att ta upp någon diskussion med industriministern om vad som skedde eller inte skedde i förhandlingarnas slutskede, när man träffade överenskommelse med Hexagon AB. Jag har bara framfört de synpunkter man har från fackets sida, nämligen att industriministern kanske hade kunnat spela en mer aktiv roll i slutskedet. Men detta har enbart historiskt intresse. Nu är det fråga om vad som händer i fortsättningen av den här affären.

Jag vill gärna tacka industriministern för beskedet om att man från industridepartementets sida jobbar vidare på den här frågan och följer den

fortsatta utvecklingen med uppmärksamhet. Jag tror att det är helt nödvändigt att departementet aktivt hjälper till för att det skall finnas en chans att lösa problemen för de anställda på Firestone. Det föreligger minst ett projekt. Jag tar det som ett uttryck för att det nu finns reella möjligheter att lösa problemen för de återstående 350 anställda hos Firestone – och jag hoppas att det slutligen skall bli på det sättet.

LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Krisen på Firestone i Borås och i Viskafors är fortfarande akut, som vi har kunnat konstatera. De 350 anställda som fått varsel om uppsägning hoppas ännu på en positiv lösning. De vill inte hamna i den växande grupp av människor som måste konstatera att de inte behövs i vårt samhälle.

Men vad som är enastående i fallet Firestone är att de anställda inte bara hoppas på en positiv lösning utan att deras fackliga representanter har lagt ner ett enormt arbete för att det hela skall få en positiv lösning. Och för människornas skull måste det arbetet krönas med en hundra procentig framgång.

Som Rune Carlstein nämnde är situationen i Borås allvarlig, eftersom antalet sysselsättningsstillfällen stadigt går ner. Vid en jämförelse beträffande utvecklingen av arbetstillfällen 1971–1975 i ett tiotal mellanstora kommuner visar det sig att Borås kommun haft en minskning med 3,9 %, medan de övriga kommunerna haft en ökning med i genomsnitt 4,8 %. Denna jämförelse talar sitt tydliga språk. Samma trend fortsätter alltjämt. De konkreta minskningarna i antalet arbetstillfällen i Borås belyses av följande siffror: Åren 1971–1975 minskade antalet arbetstillfällen med 2 100, år 1976 med 1 200, år 1977 med 1 600 och 1978 med 1 100. Om 1979 års siffror kan sägas att under första halvåret minskade antalet arbetstillfällen i huvudnäringen teko med 300. Även om situationen under 1979 har stabiliserats något, så kvarstår faktum: Borås behöver alla nuvarande arbetstillfällen. Vi har inte råd att mista ett enda. Vår strävan måste vara att skapa arbete för alla de människor som i dag står utan arbete.

Enligt uppgifter från länsarbetsnämnden är situationen i månadsskiftet februari-mars följande: Vi har i Borås 1 392 kvarstående arbetssökande för omedelbar placering, 690 personer i beredskapsarbete – och drygt en tredjedel av länets 2 800 AMU-elever hör hemma i Borås. Dessa siffror talar sitt tydliga språk.

Många av de arbetslösa och av AMU-eleverna är invandrare. När arbetstillfällen försvunnit från Borås har antalet arbetslösa inte alltid ökat i samma takt, eftersom många invandrare då har valt att lämna kommunen. Pressen när det gäller att skapa arbetstillfällen har minskat, men utvecklingen har satt allvarliga spår i hela kommunen. Ungdomar tvingas flytta i brist på arbete. Bygden utarmas.

Det har under de gångna åren gjorts ganska stora ansträngningar för att vi skall få nya arbeten och ett mera differentierat näringsliv, men många av de nya företagen har tyvärr inte levt upp till människornas förväntningar och

Måndagen den
10 mars 1980

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
selsättningsläget
i Värmlands län*

inte uppfyllt sina löften.

Men Firestone är kanske den största besvikelsen. Med tanke på företagets storlek och dess marknadsintressen i Sverige har vi rätt att ställa krav och att ha förväntningar. Under 1979 har Firestone anställt 394 personer till fabriker i Borås. En stor del av dessa kommer direkt från Finland, bland dem många ungdomar. I somras värvade företaget folk från Norrland, och bara en månad före krisen lockades människor att sälja hus och hem och flytta till Borås. Dessa människor trodde på en framtid på Firestone och har nu blivit grymt besvikna. När krisen slog till riktigt på allvar, satt aktieägarna bara som åskådare. Det var facket, de anställda, kommunen och länsmyndigheterna som fick ta ansvaret.

En del arbetstillfällen verkar vara räddade, och det är vi naturligtvis glada över, men vi kan inte acceptera någonting annat än helhjärtade räddningsinsatser för de 350 arbetstillfällena. Och där har regeringen och industridepartementet huvudansvaret enligt vår uppfattning. Kringgåendet av främjandelagen måste förhindras. De underhandsupplysningar som industriministern nämner och som enligt honom gör att man har anledning att vara relativt optimistisk innebär också att vi måste ge de berörda parterna tid och en ärlig chans att klara detta. Men de anställda och alla i Borås kommun väntar sig kraftiga och avgörande insatser när anledningen till optimism skall omsättas i praktisk handling.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 8 Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Värmlands län

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels tredje vice talmannen *Karl Erik Erikssons* (fp) den 19 februari anmälda interpellation, 1979/80:147, dels *Gunnar Olssons* (s) den 19 februari anmälda fråga, 1979/80:340, och anförde:

Herr talman! Karl Erik Eriksson har frågat mig dels om jag är beredd att medverka till att statligt stöd sätts in så att driften vid Deje Bruk räddas, dels vilka åtgärder i övrigt regeringen kommer att vidta för att förbättra sysselsättningen i Värmlands län.

Gunnar Olsson har frågat mig när ett besked kan väntas från regeringen och vad jag gör för att påskynda ett beslut och därmed infria löftet om att Dejeärendet skall behandlas med förtur. Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Bakgrunden till frågorna är dels det besvärliga sysselsättningsläget i Värmlands län, dels den akuta kris som har uppstått i Deje Bruk AB.

När det allmänt gäller sysselsättningsproblemen i Värmland har jag i november 1979 besvarat interpellationer som berörde sysselsättningssituationen i länet. Jag redogjorde då för de insatser regeringen redan vidtagit i länet och för det arbete som pågår inom regeringskansliet för att förbättra

sysselsättningssituationen i Värmland.

Vidare har jag i februari i år i svar på frågor lämnat uppgifter om konkreta åtgärder som vidtagits av regeringen under innevarande år för att förbättra sysselsättningsläget i länet och bl. a. nämnt att länsstyrelsen har fått utökade resurser för åtgärder i samband med länsplaneringen samt att Uddeholm Strip Steel AB och Uddeholms AB nyligen beviljats omfattande lokaliseringsstöd för investeringar i Värmland.

Deje Bruk AB är ett helägt dotterbolag till Rottneros AB som i sin tur ägs av Vänerskog AB. Deje Bruk sysselsätter ca 220 personer och tillverkar bl. a. påspapper och karbonpapper. Bruket ingår i Vänerskogs s. k. fyrbruksprojekt som består av bruken i Deje, Billingsfors, Bäckhammar och Åmotfors. Grundtanken i projektet var att åstadkomma en rationell fördelning mellan bruken av råvaruframställning och vidareförädling. Pappersmasseframställningen koncentrerades till Bäckhammar och Billingsfors medan papperstillverkningen fördelades med olika specialinriktningar på alla fyra bruken. Regeringen har genom omfattande stöd i form av lokaliseringsslån, investeringsgarantier och industrigarantilån medverkat till att skapa förutsättningar för projektets realiserande.

Hitills har projektet inte motsvarat förväntningarna. Speciellt stora svårigheter har uppstått vid bruket i Deje. Förlusterna vid denna enhet beräknas under de närmaste två tre åren komma att bli av den omfattningen att Vänerskog inte bedömer sig kunna bära dem ensam. Koncernledningen har i den uppkomna situationen vänt sig till regeringen och ansökt om stöd för produktutveckling vid Deje på 10 milj. kr. per år under två år. Koncernledningen har även övervägt alternativet nedläggning av Deje Bruk och har nyligen inlett MBL-förhandlingar om nedläggning. Något beslut har ännu inte fattats.

Bolaget har också vänt sig till Fonden för industriellt utvecklingsarbete med en ansökan om utvecklingsstöd till Deje. Arbetet med Dejeärendet har av fonden givits förtur, men något beslut har ännu inte fattats.

Tredje vice talmannen KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Värmlands län är klar tvåa i bekymmersligan när det gäller arbetsmarknadssituationen i de olika länen. Det är huvudorsaken till att jag riktat interpellationen till industriministern. Som Nils Åsling vet ligger Norrbotten i topp, och Värmland kommer närmast därefter. Oavsett med vilka mått man mäter, så kommer man till detta resultat.

Som jag nämnt i interpellationen är det enligt arbetsmarknadsundersökningarna för fjärde kvartalet 1979 just de två länen som redovisar den största arbetslösheten. Om man tittar på den s. k. kvarstående kvoten, alltså andel av de registrerade arbetssökande som var arbetslösa även förra månaden, finner man också att det är dessa två län som ligger i topp. Där är det t. o. m. så att Värmland turas om med Norrbotten att ha ledningen.

I december månad 1979 var det i Värmlands län 86 % av de arbetssökande som också var arbetslösa månaden före. I Norrbotten var det 81 %. I januari var siffrorna för Norrbotten 79 % och för Värmland 78 %. Dessa siffror är

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
sättningsläget
i Värmlands län*

enligt länsarbetsnämnden ett mycket allvarligt mått på stagnationen på arbetsmarknaden i ett län. Siffrorna framstår som ännu mer bekymmersamma för oss i Norrbotten och Värmland mot bakgrund av att konjunkturläget i landet i övrigt glädjande nog har förbättrats. Samtidigt har vi alltså en kvarvarande, mycket hög arbetslöshet.

Endast ytterligare en aktuell siffra! Vid en icke officiell s. k. mellanräkning så sent som förra veckan hade 5 536 värmlänningar anmält att de var redo att ta jobb. Vid en motsvarande räkning i början av mars förra året var siffran 6 089. Det är en minskning med 8–10 %. Men med hänsyn till den allmänna konjunkturförbättringen i landet det senaste året är det en oroande liten minskning av antalet arbetslösa.

Jag har velat skildra de aktuella bekymren så här utförligt bl. a. därför att industriministern i sitt svar i stort sett endast pekar på att han tidigare besvarat interpellationer och frågor om sysselsättningsläget i Värmland. Det är riktigt, som Nils Åsling säger, att det var en debatt i november – jag lyssnade till den, och jag har i dag på nytt läst igenom protokollet från den debatten. Men vi värmlänningar – och till dem räknar jag mig själv som interpellant – skulle ha satt större värde på ett konkret besked om vilka åtgärder regeringen avser att vidta i det nu aktuella, svåra läget.

Det är faktiskt så, herr industriminister, att ytterligare en rad orosmoln har seglat upp sedan i november. Jag har i interpellationen nämnt det varsel Pripps anläggningar i Torsby lämnat, jag har nämnt KMW:s förhandlingar med finska företag och jag har nämnt oron för Vänerskogs fyrbruksprojekt, och då speciellt Deje Bruk, som jag återkommer till.

Den sista tiden har också öppet redovisats en stark oro för Svenska Rayons framtid. Jag utgår ifrån att regeringen gör allt för att trygga driften vid Svenska Rayons fabrik i Vålberg. Skulle något hända där får det enligt allas bedömning svåra följdverkningar också för Billeruds kemirörelse och för sulfutfabriken i Skoghall.

Senast i torsdags redovisade länsarbetsdirektören i Värmland allvarlig oro för sysselsättningen i länet. Han pekade då speciellt på att Säffle fått det mycket besvärligt. Som jag tidigare påpekat i debatter här i kammaren har vi i Värmland varit starkt beroende av våra två storföretag, Billerud och Uddeholm. Nu är situationen den att just dessa företags huvudorter – Hagfors och Säffle – är de områden som utgör våra största bekymmer.

Mot bakgrund av det jag nu anfört utgår jag ifrån att industriministern utöver det skriftliga svaret är villig att säga något om regeringens planer på att trygga de arbetstillfällena som finns och om regeringens insatser i det svåra aktuella läget.

Nu säger kanske industriministern: Ge oss idéer, så skall vi hjälpa till! Det har han sagt tidigare, och arbetsmarknadsministern har också sagt det till mig i en interpellationsdebatt. Jag medger att det är svårt, men man har ändå försökt föra fram idéer. I den debatt som fördes här i november var industriministern själv inne på en del åtgärder, och det vore intressant att få en redovisning av vad de har givit för resultat.

Jag vill peka på en väg att fördela sysselsättningstillfällena bättre i landet

som jag tror är mycket värdefull. Det är det initiativ som har tagits av länsarbetsdirektörerna i Norrbottens och Jönköpings län. Man har öppnat något som kan rubriceras som "vänortsutbyte" på arbetsmarknaden.

Jag vet inte om industriministern har tagit del av det senaste numret av tidningen Arbetsmarknaden, men jag ber att få återge några meningar ur det. Man säger inledningsvis att i Gällivare är arbetslösheten hög – runt 7 % – men i Gnosjö ropar företagen efter arbetskraft. Det är en obalans som har två lösningar: antingen flyttar man människorna till jobben eller också flyttar man jobben till människorna. Här har länsarbetsnämnderna i Jönköping och Luleå inlett ett samarbete. Deras mål är ett mellanting: en del människor flyttar söderut, men en del jobb flyttas också till Norrbotten.

Länsarbetsdirektören i Norrbottens län, Henry Sääf, säger: Problemet med vårt län är att de stora basindustrierna, som vi har haft, har gjort att folk har funnit sig i att bli anställda. De tar inga egna initiativ. Men i Jönköping finns inga storföretag. De har också andra traditioner. Och i Småland kan man få impulser att ta med hem igen. Henry Sääf syftar givetvis på den typiska småländska företagarendan.

Problemet i Värmland är ganska likt det i Norrbotten. Vi har litat på basindustrierna och våra storföretag, och vi saknar också mycket när det gäller småföretagartraditioner.

Men det finns en sida till i utbytet mellan Norrbottens och Jönköpings län som är ytterst viktig, nämligen att man flyttar jobb i stället för att flytta människor. Länsarbetsdirektören i Jönköping, Lasse Svenson, säger: Företagarna här har också velat söka folk från Finland, men där har vi sagt nej. Här lägger företagen ut legoarbeten utomlands. De kan lika gärna förläggas till Norrbotten eller ett annat län, anser Lasse Svenson. Jag tror att det är en riktig väg, och det vore intressant att höra industriministerns reaktion på det här initiativet. Om försöket slår väl ut, vilket det hittills har gjort, är det viktigt att man fortsätter att spåra möjligheter till vänortsutbyten av det här slaget.

Så några synpunkter på Vänerskog och Deje. Statsrådet redovisade i svaret ganska utförligt situationen vid Deje Bruk. Ett stöd med 20 miljoner fördelat på två år samt lån från Fonden för industriellt utvecklingsarbete är vad som har begärts av Vänerskog. Genom dessa två typer av stöd inte bara räddas jobben för 220 personer vid Deje Bruk – vilket inom parentes sagt ligger i en kommun där det den 1 februari fanns drygt 250 arbetslösa – utan man skulle också med den vidareförädling som genom stödet blir möjlig få 100 miljoner per år i ökade exportinkomster.

Jag vill göra en klar personlig deklARATION: I det läge som vi har i Värmland i stort och som jag har försökt teckna här tror jag att det är riktigt att ge Vänerskog det stöd man begär till Deje och Åmotfors. På det viset skulle vi rädda en rad arbetsmöjligheter som annars skulle försvinna.

Låt mig till sist säga att vi i Värmland är tacksamma för det stöd som vi har fått i olika former från regeringen. Jag vågar inte tänka på hur situationen skulle ha varit i vårt län i dag, om vi inte hade haft detta stöd. Men jag vill samtidigt som jag tackar för interpellationssvaret också upprepa förhopp-

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
sättningsläget
i Värmlands län*

ningen att statsrådet något vill komplettera sitt först lämnade svar med ett besked om vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att förbättra det dagsaktuella läget, som är så svårt i jämförelse med vad som gäller för landet i övrigt.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Jag vill i likhet med tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson tacka industriministern för det svar vi fått på interpellationen och frågan. Svaret lämnas på dagen två månader efter det att industridepartementet blev uppvaktat i fallet Deje.

Den fråga som jag konkret ställt – och som har sin bakgrund i den uppvaktning som skedde på industridepartementet den 10 januari i år – berör industriministern mycket kort i svarets tre sista rader. Jag skall strax återkomma till innehållet i detta avsnitt av svaret.

Låt mig först referera till den oro som finns omkring de problem som framför allt bruket i Deje har att brottas med. Tillkomsten av fyrbruketsprojektet, där förutom Deje även bruken i Billingsfors, Bäckhammar och Åmotfors ingår, redogör statsrådet för i sitt svar, så det behöver jag inte närmare beröra.

Vid den uppvaktning som ägde rum den 10 januari, där inte mindre än 23 personer fick företräde för både industriministern och arbetsmarknadsministern, gavs en uttömmande redogörelse för de ekonomiska problem som Vänerskog har att kämpa med. Just när vi skulle bryta upp från uppvaktningen ställde industriministern till Vänerskogs ledning följande fråga:

Vad händer om företaget inte får det stöd för produktutveckling som ansökts om, dvs. 10 milj. kr. per år under 1980 och 1981?

Koncernledningens svar blev kort och klart:

Då kommer bruket i Deje att läggas ned.

På detta replikerade industriministern:

Är det så allvarligt, skall vi överväga att behandla Dejeärendet med förtur.

Herr talman! Det är givet att det när detta besked från industriministern, via massmedia, nådde värmlänningarna – och då i synnerhet de 220 man som berörs i Deje och deras familjer – uppstod vissa förhoppningar. Men tiden har gått och ingenting har hörts. Och inte ens i dag, på dagen exakt två månader efter uppvaktningen, är tydligen industriministern beredd att ge något som helst besked.

Den 16 februari – en dryg månad efter uppvaktningen – såg tidningarnas förstasidor ut så här i Värmland: "Deje läggs ner om inte regeringen ingriper." Det var stora, feta och alarmerande rubriker. Då hade Vänerskog nödgats starta MBL-förhandlingarna, och industriministern säger nu att något beslut ännu inte har fattats.

Nej, det är självklart att något definitivt beslut har inte fattats – alla i förhandlingarna inblandade parter har ju väntat och väntat på att få höra något från regeringen.

Det är viktigt att slå fast, att de fyra bruken i Bäckhammar, Deje,

Åmotfors och Billingsfors bör ses som en enhet. Genom den samordning som skett har verksamheten förbättrats, men ännu inte i tillräcklig omfattning i Deje och Åmotfors.

Vänerskog har självt lagt ner mer än 200 milj. kr. på fyrbruksprojektet. Och jag vill gärna understryka vad industriministern säger i sitt svar om att fyrbruksprojektet startades med stöd av regeringen – det är en riktig historieskrivning – och att det skedde i form av lokaliseringsslån, investeringsgarantier och industrigarantilån.

Hittills har inte projektet motsvarat förväntningarna, säger industriministern. Nej, det är också riktigt att betydande underskott uppstått, framför allt i Deje, men ambitionen är att förändra produktområdet för att få bruket bärkraftigt för framtiden. Projektet syftar till att höja vidareförädlingsgraden för oblekt sulfatcellulosa samt till att göra högförädlad papper i stället för att sälja oblekt sulfatmassa. Ur landets synpunkt måste det vara en avgjord fördel att exportera ett högförädlad papper i stället för att sälja massan.

Ser man till bruken både i Deje och i Åmotfors, så är det här fråga om ca 500 arbetstillfällen i bygder som redan tidigare är hårt drabbade. Jag tror att en av veteranerna vid bruket i Deje – Gunnar Bengtsson, 56 år gammal och med 34 år bakom sig i fabriken – uttryckt vad många i dessa dagar känner. I en tidningsintervju sade han så här: Det är som en hemsk dröm alltihop. Visst fick man sina aningar när sulfaten lades ner, men att det skulle gå så långt att man skulle diskutera hela fabriken nedläggning, det hade jag nog inte trott.

Herr talman! Låt mig så kommentera något av det sista som industriministern säger i sitt svar, nämligen följande två meningar:

”Bolaget har också vänt sig till Fonden för industriellt utvecklingsarbete med en ansökan om utvecklingsstöd till Deje. Arbetet med Dejeärendet har av fonden givits förtur, men något beslut har ännu inte fattats.” Så långt industriministern.

Vad industriministern här avser måste vara det lån på 16,5 milj. kr. som Vänerskog begärt av fonden för sin omstrukturering i Deje. Enligt de uppgifter som kom ut efter styrelsemötet med fonden den 3 mars – alltså för en vecka sedan – är inget besked att vänta. Det har inte hjälpt mycket att ärendet av fonden givits förtur, som industriministern säger i sitt svar. Jag måste ställa frågan: Vad lägger industriministern egentligen in i begreppet förtur?

Här kommer inget besked från fonden rörande lånet, och lika tyst är det från regeringens sida beträffande de 10 milj. kr. som ansökts om hos regeringen för vardera åren 1980 och 1981.

Det är väl ändå inte meningen att MBL-förhandlingarna skall slutföras och beslut om en nedläggning av fabriken i Deje skall fattas, vilket innebär att ytterligare över 200 personer i Värmland kommer att sakna arbete, utan att vare sig fonden för industriell utveckling eller regeringen ger ett livstecken ifrån sig.

Till sist måste jag allvarligt påminna industriministern om löftet från den 10 januari och be om ett klarare besked än det som kommer till uttryck i de tre

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
sättningsläget
i Värmlands län*

Måndagen den
10 mars 1980

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
selsättningsläget
i Värmlands län*

sista raderna i det svar som herr Åsling här nyss lämnade. Är det verkligen så att man inom herr Åslings departement har gjort det maximalt möjliga för att infria löftet från den 10 januari om en snabb behandling av Dejeändet? Om så skulle vara fallet, hur skall då inte situationen te sig för de krisföretag som inte får några löften om förtur? Hur länge skall inte de få vänta, när ett förtursfall tar så grundlig tid som i fallet Deje? Detta vill jag, herr talman, ha ett konkret svar på.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag först till tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson säga att jag visserligen hänvisar till den Värmlandsdebatt som vi hade här i kammaren i november – vi har f. ö. också haft debatter om Värmlandsproblemen efter det tillfället – men jag gör det därför att när det gäller den principiella synen på Värmlandsproblemen och hur dessa skall bemästras, så har det inte skett några förändringar från regeringens sida. Däremot är det alldeles uppenbart att det har skett en del konkreta insatser under den tid som gått sedan den senaste större Värmlandsdebatten. Bl. a. har ett antal lokaliseringsärenden behandlats.

När det gäller industriprojektet Svenska Rayon AB, som tredje vice talmannen åberopar, kan jag säga att förhandlingar pågår mellan handelsdepartementet och Kooperativa förbundet. Jag skall inte föregripa de förhandlingarna. Jag har bara en allmän förhoppning om att de skall leda till ett positivt resultat. Över huvud taget pågår fortlöpande en aktivitet här och en dialog mellan länsmyndigheter och regeringskansliet för att lösa de svåra sysselsättningsproblem som Värmland har.

Karl Erik Eriksson frågade om min inställning till experimentet med samarbetet mellan Jönköping och Norrbotten, dvs. en närmare kontakt mellan länsarbetsnämnderna som innebär att man flyttar både jobb och arbetskraft. Jag tycker att detta är intressant och bör kunna ge viss värdefull erfarenhet för framtiden. Min principiella inställning är att vi i ett modernt samhälle framför allt skall kunna flytta jobben dit där arbetskraften finns och att alla möjliga ansträngningar bör inriktas på detta.

Får jag sedan ta upp frågan om Deje. Enligt vad jag tror mig veta pågår diskussioner mellan Vänerskog och andra företag om en förläggning av utvecklingsprojekt och en viss ny tillverkning till Deje. Det är naturligtvis på det här stadiet för tidigt att uttala sig om vad som kan bli det konkreta resultatet av dessa samtal. Men jag och industridepartementet är beredda att skapa förutsättningar för att sådana projekt skall kunna förverkligas, så att driften vid Deje kan upprätthållas.

I anslutning till vad Gunnar Olsson sade vill jag framhålla att beskedet om förtur avsåg att vi skulle ta oss an Vänerskogs problem med förtur. Det har vi gjort. Svårigheten är emellertid att regeringen inte har några speciella anslag för att gå in i cellulosaindustrin eller pappersindustrin med direkta driftbidrag. Det har vi inte, bl. a. av handelspolitiska skäl, haft anledning att praktisera. och jag upplyste redan vid uppvaktningen att problemet är att denna typ av bidrag inte finns. Men jag sade att vi var beredda att pröva andra

vägar för att klara Vänerskogs problem. Det är det som vi hållit på med. även om det tagit sin tid. Jag kan klart säga att om industrifonden finner att en fortsatt verksamhet vid Deje utvecklingsmässigt är intressant men att fonden inte anser sig ha tillräckliga egna resurser, så är jag för min del beredd att i regeringen aktualisera frågan om särskilda åtgärder för Deje.

Tredje vice talmannen KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Tack, industriministern, för det här kompletterande svaret. Det innehöll efter vad jag kan bedöma en del mer positiva saker än det skriftliga svaret.

Industriministern säger att det gjorts en del konkreta insatser sedan debatten i november hölls. Det är riktigt, men tyvärr har det också uppstått ytterligare problem. Det var det jag försökte stryka under. Jag beskrev "bekymmersituationen" och sade att vi i Värmland ligger tvåa i bekymmersligan bland länen. Vid räkningarna i fjol våras var utgångsläget betydligt bättre. Nu vet vi att det blivit en förbättring i landet i stort, vilket är glädjande. Men vi har inte fått del av den konjunkturförbättringen – den har inte slagit igenom i Värmland.

När det gäller Svenska Rayon säger industriministern att han har förhoppningar om ett positivt resultat. Jag vill understryka att det har verkligen jag också. Det skulle vara ett dråpslag mot länet om det inte skulle gå att lösa det problemet. Jag hoppas verkligen att det blir ett positivt resultat.

Sedan vill jag instämma med industriministern på ytterligare en punkt, och det är när han säger att han tycker att det är principiellt bättre om man kan flytta jobben. Jag tror att det är en riktig inställning. Jag har själv i AMS haft tillfälle att lyssna till redovisningar från länsarbetsdirektörerna för det här försöket. Jag tror att det är väldigt värdefullt om man kan hitta en lösning som innebär att man i stället för att lägga ut beställningar hos underleverantörer i utlandet ger beställningarna till de län som har arbetskraftsoverskott som är så kraftigt som i de län som vi nämnt i den här debatten.

Sedan skulle jag vilja fullfölja den fråga som jag ställde och knyta an till debatten i november. Då sade industriministern att vi har en förbättrad instrumentarsenal, och han fortsatte att vi är "beredda att gå vidare – inte bara genom att förstärka den regionala utvecklingsfonden utan också genom att utvärdera erfarenheterna av de regionala investmentbolag vi har och i tillämpliga delar gå vidare. I den mån utvärderingen ger positiva resultat är vi beredda att göra detta också i Värmland." Då vill jag ställa frågan: Hur lång tid kommer denna utvärderingsprocess att ta? Jag ställer den frågan eftersom jag vet att Utvecklingsfondens direktör är mycket intresserad av detta. Han har gång på gång till oss riksdagsledamöter – det tror jag att Gunnar Olsson kan intyga – sagt att detta är en väg att skapa nya sysselsättningstillfällen.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! När jag lyssnade till industriministern fick jag ett intryck av att han för sin del anser att det trots den här långa väntan ännu är för tidigt att

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
selsättningsläget
i Värmlands län*

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
sättningsläget
i Värmlands län*

ge Deje ett konkret besked. I det skriftliga svaret säger industriministern att fyrabruchsprojektet hittills inte motsvarat förväntningarna. Men faktum är ju att förutom den mörka bild som industriministern tecknar i det skriftliga svaret så finns det också inslag som ger hopp för framtiden.

Det borde inte vara för tidigt att ta ställning till de projekt som tagits fram i Deje. Låt mig nämna bara ett exempel. I Deje pågår f. n. en framgångsrik framtagning av en produkt som ersätter asbesten, f. ö. den produkt som under 1979 övertogs från Strömsnäs Bruk. Den utvecklingsplan som finns för Deje har av olika tekniker förklarats realistisk, och den har godkänts av Vänerskogs styrelse. Planen bygger främst på utveckling av specialkvaliteter.

Vi talar om fyrabruchsprojektet som en enhet, och jag vill säga också bara ett par ord om Åmotfors och Bäckhammar. Vissa förhoppningar har också tänts i Åmotfors, där skälen för ansökan om sysselsättningsstöd i tre år är att man vid bruket här vill fullfölja den utveckling av kabelpapper och andra nya produkter som påbörjades redan 1978 och som är på god väg att lyckas.

Vi skall inte heller glömma Bäckhammar, där det finns ett klart uttalat behov av investeringsstöd för en omfattande ombyggnad av PM 5, dvs. den pappersmaskin som producerar säckpapper. En investering i Bäckhammar skulle dessutom kunna bli en betydande injektion för KMV i Kristinehamn.

Men som framhölls vid uppvaktningen, som jag återkommer till, finns den akuta krisen vid bruket i Deje. Här liksom i alla andra fall måste det vara klokt att söka bevara de över 200 arbetstillfällena som finns. Att i dagens Värmland – Karl Erik Eriksson har tecknat bilden av läget här – tillskapa ersättningsjobb för 200 pappersarbetare är inte bara en omöjlig uppgift, utan det skulle också bli betydligt kostsammare än att gå in och söka rädda de arbetstillfällena som finns.

Vad beträffar det allvarliga sysselsättningsläget f. ö. i Värmland, som Karl Erik Eriksson berört, så vill jag i korthet nämna att vi från socialdemokratiskt håll i vår sysselsättningsmotion ställt en rad konkreta krav som, om de genomfördes, skulle få betydande positiva effekter för vårt län. Vi har bl. a. i vår sysselsättningsmotion föreslagit tidigareläggning av landstingskommunala investeringar, att stöd skall utgå för byggande av kommunala industrilokaler, att ett statligt industricentrum skall etableras i Torsby, att ökat stöd skall ges till turismen, att särskilda investeringar skall göras i väg- och järnvägssystemet, att en särskild forskningsstation vid rikssågverksskolan i Skoghall skall inrättas, att bidrag till särskilda skogsvårdsåtgärder skall utgå till hela länet och att ett särskilt utvecklingsbolag skall inrättas i Värmland. Vi har vidare krävt ett statligt delägarskap i Svenska Rayon i Vålberg.

Dessa förslag är nu föremål för utskottsbehandling, bl. a. i närings-, arbetsmarknads- och utbildningsutskotten, och vi skall återkomma till dessa förslag när vi så småningom skall behandla dem här i kammaren. Då får riksdagens ledamöter, oavsett partitillhörighet, tillfälle att bekänna färg och visa om man menar allvar med att vilja gå in och hjälpa en region som av olika

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
sättningsläget
i Värmlands län*

orsaker hamnat i en ytterst besvärlig situation.

Jag skall till sist återvända till Deje. Jag blev litet pessimistisk nu, och det får industriministern förlåta mig. Efter att ha läst svaret och nu lyssnat till industriministern är jag nästan böjd att tro att Nils Åsling inte har för avsikt att gå in och hjälpa Deje och Vänerskog i den rådande situationen. Är det så att det inte finns medel för att gå in och ge Vänerskog begärda 10 milj. kr. under 1980 och samma belopp under 1981, tror jag att alla parter skulle vinna på om Nils Åsling klart säger ut detta. Enligt uppgifter som jag fått i dag på morgonen avser parterna att slutföra MBL-förhandlingarna under april månad. Innan dess måste givetvis parterna ha fått besked såväl från regeringen som från Fonden för industriellt utvecklingsarbete. Min fråga måste därför bli: Hur länge skall Deje behöva vänta ytterligare? Nu är det inte längre tal om att ge Deje förtur. Nu efter två månaders väntan avkrävs industriministern ett besked. Hur många dagar till kan det dröja innan besked lämnas, om vi nu inte kan få ett besked här i dag? Det senare vore ju det bästa.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag till tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson säga att vi väl bör notera att den konjunkturförbättring som kommit till svensk skogsindustri också gäller Värmland. Om jag inte tar alldeles fel har de värmländska sågverken goda tider just nu. Det är klart att det finns problem inom massa och papper. Vi är medvetna om att det där förekommer strukturproblem, som är en av anledningarna till frågan och interpellationen. Men även här har vi ju snabbt förbättrat situationen, och det måste också sätta sina spår i de värmländska företagen. Det är jag övertygad om, och jag har klara indikationer på det.

Värmlands problem är dock alltså stora på grund av att man har ett för ensidigt beroende av järnet, stålet och skogen, och man åker berg- och dalbana med de konjunkturcykler som gäller för de råvarubaserade industrierna. Men det är för arbetet att diversifiera Värmlands näringsliv som vi har skaffat en ny instrumentarsenal under de senaste åren som det nu gäller att utnyttja.

Den utvärdering av våra nya institutioner på det här området som jag avisera kommer självfallet att ta sin tid, eftersom det kommit till så mycket av investmentbolag och utvecklingsbolag under senare år, men jag räknar med att under loppet av 1981 ändå kunna återkomma med mera precisa förslag om hur man skall gå vidare på det här området. Innan dess vore det lyckligt om vi fick samla litet mer erfarenhet.

Får jag till Gunnar Olsson säga att jag förstår hans oro och hans otålighet. Men nu är det ju så att ett ärende av den här karaktären måste få ta sin tid. Vi håller också på att arbeta med branschens problem totalt, och vi kan inte isolera Vänerskogs problem från vad som händer inom branschen totalt. Jag kan försäkra Gunnar Olsson att vi när beredningen är klar också kommer med ett besked.

Om industrifonden inte skulle ha resurser hoppas jag, som jag antydde

*Om åtgärder för
att förbättra sys-
selsättningsläget
i Värmlands län*

tidigare, att vi på andra vägar skall kunna klara de akuta problemen när det gäller utvecklingsfrågorna i Deje. Vi är väl medvetna om de tidsperspektiv med vilka vi har att arbeta. Det är ju inte alltid som de stora tidningsrubrikerna anger de exakta tidsförlopp som man har att arbeta med. Vi vet väl hur situationen ser ut i Vänerskog och vilka möjligheter man har att klara problemen i Deje. Vi kommer med ett besked så snart som ärendet är färdigberett.

Tredje vice talmannen KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Det är säkert riktigt, som industriministern säger, att konjunkturen har inneburit förbättringar även för värmländska företag. Men vad jag har pekat på med siffror – och jag har mer siffror som verifierar detta – är att konjunkturförbättringen icke har slagit igenom när det gäller arbetsmarknadssituationen i Värmland, vilket vi djupt beklagar.

Jag försökte i mitt första anförande säga att problemet ju är att vi traditionellt är knutna till de här två storföretagen och att vi har ett ensidigt näringsliv. Denna ensidighet bekräftades också i industriministerns senaste inlägg av vilket framgick att detta är ett bekymmer i Norrbottens län, Värmlands län och i ytterligare något län.

Jag delar emellertid Gunnar Olssons synpunkt att det både från regeringens och från värmlänningarnas synpunkt måste vara bättre att rädda de jobb som finns. Enligt vår mening är det i alla fall fråga om relativt små belopp. Det är verkligen min önskan att den uttalade förhoppningen att klara Deje, Åmotfors och Svenska Rayon kommer att infrias, vilket ju antyddes av industriministern.

När vi talar om att rädda de jobb som finns är det klart att bekymren inte är ur världen i och med detta. Så sent som i fredags höll landshövding Norling ett uppmärksammat anförande vid Wermlandsbankens bolagsstämma i Karlstad. Han yttrade bl. a.: "– – – att om Värmlands invånare ska ha samma möjligheter till arbete 1990 som invånarna i hela landet då beräknas ha, så behöver det skapas 12 000–15 000 nya jobb i Värmland under 80-talet."

Att mot den bakgrunden riskera att förlora jobb i början av 1980-talet är ju mycket dystert. Jag hoppas att vi skall kunna ha de här interpellationsdebatterna om Värmland litet mera sällan och att utvecklingen skall vända – det är vi överens om.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Det här skall bli min sista replik.

Vi kan ändå inte ge oss till tåls och vänta tills MBL-förhandlingarna blir klara om några veckor. Från alla håll kommer nu kravet på ett konkret besked.

Skulle vi inte som final på detta meningsutbyte kunna få ett mera preciserat besked av herr Åsling om det fortsatta dröjsmålet? Vi kan låta bli att tala mer om de två månader som har gått. Låt oss i stället tala om det fortsatta dröjsmålet för Deje och om de direkt berörda 220 anställda och deras familjer. Handlar det om dagar eller veckor? Hur lång tid kan övervägan-

dena komma att ta, innan man får ett besked, så att de MBL-förhandlingar kan återupptas som har inletts och som enligt uppgifter som jag har fått i dag skall kunna slutföras om en knapp månad?

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 9 Om kvinnosjukvården

Statsrådet ELISABET HOLM erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels Karin Nordlanders (vpk) den 11 februari anmälda interpellation. 1979/80:141, dels Erik Larssons (c) den 21 februari anmälda fråga, 1979/80:342, och anförde:

Herr talman! Karin Nordlander har frågat *dels* om jag anser att nedläggningen av kvinnosjukvårdsplatser som sker över hela landet står i överensstämmelse med målsättningen för hälso- och sjukvården, *dels* om jag är beredd att medverka till att tillräcklig kapacitet finns för förlossnings- och kvinnosjukvård.

Erik Larsson har frågat, om jag är beredd att vidta åtgärder för att möjliggöra fortsatt BB-vård vid länsdelslasarett.

Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Förlossningsvården i vårt land syftar till att ge mödrarna en sådan medicinsk vård under graviditet och i samband med förlossning som så långt möjligt minskar riskerna för moderns och barnets hälsa. Den medicinska utvecklingen har lett till att en fullgod förlossningsvård förutsätter att det finns välutbildade läkare inom ett flertal specialiteter. Det är sålunda önskvärt att alltid ha tillgång till gynekologisk operationspersonal, barnmedicinsk expertis, anesthesiologisk service med bl. a. möjligheter till smärtlindring, diagnostik och terapeutisk hjälp från laboratorier av olika slag m. m. För att skickligheten hos personalen skall kunna upprätthållas krävs också att antalet förlossningar inte är alltför litet.

Risker för komplikationer beträffande modern och barnet upptäcks i regel inom mödrahälsovården. Sådana riskfall kan då remitteras till specialklinik för förlösning. Jag vill emellertid här nämna att i socialstyrelsens utredning om förlossningsvårdens organisation (Socialstyrelsen redovisar 1973:35) anges att riskfrekvensen för sådana komplikationer som inte kan förutses är 5–10 % för mödrarna och 5–7 % för barnen.

Självfallet kan det vara svårt för kvinnorna att avgöra om det är viktigast för dem att få föda sitt barn på hemorten eller så nära den som möjligt eller om det är mer väsentligt att ha tillgång till goda medicinska resurser. Många kvinnor räknar över huvud taget inte med några komplikationer. Enligt min erfarenhet föredrar emellertid kvinnor som är medvetna om att förlossningar alltid kan innebära vissa risker för både dem själva och barnet att föda sitt barn på sjukhus med goda resurser. Även på sådana sjukhus är det möjligt att skapa en trivsam atmosfär och ge mödrarna en personlig omvårdnad.

Med hänsyn till bl. a. vad jag här har anfört anser socialstyrelsen i den

Måndagen den
10 mars 1980

*Om kvinnosjuk-
vården*

utredning som jag nyss nämnde att det från medicinsk säkerhetssynpunkt är önskvärt att förlossningar huvudsakligen sker på kliniker med dygnet-runt-service av läkare med specialistutbildning i kvinnosjukdomar och förlossningar samt i barnaålderns invärtes sjukdomar. Dessutom bör det finnas möjlighet till intensivvård av moder och barn.

Det kan emellertid ibland finnas geografiska, organisatoriska eller andra vägande skäl som gör att även små förlossningsenheter med andra resurser i vissa fall bör bibehållas. Detta förutsätter emellertid enligt min mening att den förebyggande mödravården fungerar tillfredsställande. På vissa håll, där resvägen mellan hemmet och sjukhusets förlossningsavdelning är lång, har också inrättats BB-avdelningar för eftervård vid hemortens länsdelssjukhus, dit mödrarna kan sändas tillbaka andra till tredje dagen efter förlossningen.

Vårdplatsantalet inom förlossningsvården har minskat något under senare år, nämligen från 3 104 år 1975 till 2 970 år 1978. Samtidigt har antalet födda minskat från 103 560 till 93 248. Under år 1979 ökade antalet födda åter något. Antalet vårdplatser för kvinnosjukdomar har varit oförändrat 2 700 under den aktuella perioden. Antalet sjukvårdsenheter för förlossningsvård uppgick år 1977 och 1978 till 84. För år 1979 var motsvarande siffra 83. Inom kvinnosjukvården har antalet enheter ökat något under dessa år. Av de siffror som jag här har nämnt framgår att någon väsentlig koncentration av förlossningsvården och kvinnosjukvården knappast kan ha skett.

Jag vill här erinra om att det enligt sjukvårdslagen (1962:242) ankommer på landstingen och kommunerna utanför landsting att ombesörja såväl sluten som öppen vård för bl. a. sjukdomar och barns börd. Socialstyrelsen har den högsta tillsynen över landstingens sjukvårdande verksamhet. Tillsynen sker genom inspektioner och överläggningar med huvudmän och personal. Jag utgår från att styrelsen kommer att se till att rättelse sker, om styrelsen finner att förlossningsvården inte är tillfredsställande ordnad inom något sjukvårdsområde.

I 31 § sjukvårdskungörelsen regleras överläkares ansvar. Där sägs att det åligger överläkare att ansvara för sjukvårdens behöriga och ändamålsenliga handhavande inom det verksamhetsområde som har anförtrots honom. Detta innebär bl. a. att överläkaren skall ge personalen de allmänna direktiv som behövs för att sjukvården skall bedrivas på ett lämpligt sätt. Av allmänna läkarinstruktionen (1963:341) följer vidare att alla läkare är skyldiga att i sin verksamhet handla i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Sammanfattningsvis anser jag att den svenska förlossningsvården och kvinnosjukvården – som åtnjuter ett mycket gott internationellt anseende – i hög grad tillgodoser de vårdsökandes behov av trygghet och kvalitet och präglas av en helhetssyn på den enskildes behov av vård och omsorg. Enligt min mening utmärks denna vårdgren också i regel av en god balans mellan kraven på lättillgänglighet och hög kvalitet. Jag ser därför ingen anledning för regeringen att vidta några åtgärder.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation men kan inte påstå att jag är nöjd.

Sammanfattningsvis går statsrådets svar ut på att den svenska förlossningsvården och kvinnosjukvården fungerar tillfredsställande både kvalitativt och kvantitativt, varför det inte finns anledning för regeringen att vidta några åtgärder.

Om detta finns det delade meningar ty om jag och de vårdbehövande kvinnor som jag har haft kontakt med hade den uppfattningen att kvinnovården fungerar väl hade den här interpellationen aldrig behövt framställas.

Jag kan, herr talman, inte låta bli att anlägga några synpunkter på de senaste årens sjukvårdsdebatt som jag tycker har helt urartat. Patienterna, de som har behov av vård, har blivit en alltmer ovidkommande del i de ekonomiska termer och bedömningar som präglar debatten. Sjukhusen har alltmer börjat likna företag som drivs marknadsekonomiskt utan hänsyn till de vårdbehövande. Administrationen växer och administratörer utbildade vid handelshögskolor och i näringslivet använder i sin planering termer som företagsstyrning, beslutsrationalisering och programmering och anlägger stordriftssynpunkter på hela vårdområdet. Vad som är väsentligt för den som är sjuk och i behov av vård tas det allt mindre hänsyn till. Kunskaperna om patienterna blir allt ytligare, och därmed försämras vårdens kvalitet.

Det finns också exempel på hur cynismen breder ut sig vid behandlingen av människors vårdbehov. På fullt allvar har en ekonomiprofessor hävdat att man inte kan låta medicinerna bestämma utan att ekonomer-administratörer måste gå in direkt i den medicinska bedömningen. Han hävdar också att personalens primära intresse är att få verksamheten att expandera. Jag undrar också om detta är hälsovårdsministerns uppfattning. Hälsovårdsministern har dock erfarenhet av sjukvårdsarbete. Vidare anser han att en självrisk för all sjukvårdskonsumtion är befogad, förslagsvis 1 000 kr. per person och år.

Tyvärr är han inte ensam om meningen att sjukvården i högre grad måste direktfinansieras. En ansvarig sjukvårdspolitiker har nyligen sagt, att om vårdavgifterna höjs, tänker sig folk kanske för innan de anlitar sjukvården. Efterfrågan skulle minska. Hans privata grundinställning är bl. a. att monopol här är av ondo och att det vore bättre med sjukhus som kunde konkurrera om "kunderna". Han jämför sjukvården med ett frisörbesök och frågar sig varför detta skall kosta minst 50 kr., medan ett läkarbesök skall få kosta bara 20 kr. Samtidigt erkänner han utan självkritik att han är en nybörjare på det här som rör sjukvård men att han är van att lära sig nya saker, att han inte vet mer om sjukvård än varje annan människa som har haft nåden att inte vara sjuk. Jag menar att detta är överflödiga erkännanden. Okunnigheten framgår tydligt av hans uttalanden. Men måste det inte, hälsovårdsministern, anses otillfredsställande att det inte krävs några som helst yrkesmeriter eller någon kändedom om verksamheten av en chef för ca 55 000 anställda eller av den som har det högsta ansvaret för sjukvården i helt

Nr 98

Måndagen den
10 mars 1980

*Om kvinno-
sjuk-
vården*

landsting?

Sjukvården är nu ett av de områden som i besparingssyfte särbehandlas i landstingen. Utredningar tillsätts, konsulter och rationaliseringsexperter anlitas av landstingen, men, enligt de uppgifter som jag har fått genom kontakter med sjukvårdsanställda från längst i norr till Skåne i söder, inte är det kvinnosjukvården som prioriteras. Tvärtom har flera BB-avdelningar lagts ned under 1970-talet, och flera befinner sig i riskzonen.

I vissa fall har kvinnor med hjälp av en stark opinion tillfälligt lyckats hindra nedläggning, men det behövs då en ständig bevakning av den politiska beslutsprocessen. Ofta är det relativt välutrustade och väl fungerande sjukvårdsenheter det rör sig om, enheter där det finns personal och där personalen stannar kvar. Ett av de problem som följer med centraliseringen till stordrift är ju ökad personalomsättning, främst genom att kontakten med patienterna minskar och hela vårdarbetet blir opersonligare.

De ökade avstånden till sjukhusen är ett annat problem. 15–20 mil till närmaste förlossningsavdelning är ingen ovanlighet i dag, och det skapar inte trygghet hos blivande mödrar.

Jag ifrågasätter inte de siffror som redovisas i svaret, men landstingens skärpta ekonomi ökar nu risken för nedläggningar. På Öland har BB-platserna försvunnit. I Oskarshamn har opinionen tillfälligt lyckats förhindra en nedläggning. Runt Avesta, liksom på andra platser i landet, pågår nu opinionsbildning. I Stockholms län är det faktiska förhållandet att antalet BB-platser från 1978 har minskat med ungefär 50 samtidigt som antalet födselar har ökat med ca 2 000.

När beslutet om nedläggning av Sabbatsberg nu träder i kraft försvinner ytterligare 79 vårdplatser, och i landstingets femårsplan budgeteras ytterligare 87 platser bort.

På Sabbatsberg finns det som hälsovårdsministern anser nödvändigt för en fullgod förlossnings- och gynvård. Där finns i dag ett väl fungerande hormonlaboratorium med välutbildad personal inom ett flertal specialiteter. Detta gör man sig av med, utan att garantera att samma vård kan ges inom de nya upptagningsområden som kvinnorna hänvisas till. Inom dessa upptagningsområden finns nämligen inte dessa specialiteter. I själva verket kommer inte ens några egentliga upptagningsområden att finnas tillgängliga när Sabbatsberg läggs ner.

Jag anser det oförsvarligt med en planering som syftar till att minska antalet kvinnosjukvårdsplatser samtidigt som vi vet att vårdbehovet ökar. Födelsetalen är på uppgång, och antalet abortsökande ökar över hela landet. Minskat antal platser kommer bara att innebära förlängda väntetider för de vårdsökande, vilket kan få katastrofala följder, eftersom behandling i ett tidigt skede ofta är avgörande för behandlingsresultatet.

I det föreliggande skriftliga svaret, liksom i ett tidigare svar på en av mig ställd enkel fråga, hänvisar hälsovårdsministern till sjukvårdslagen (1962:242). I dagens svar erinrar hälsovårdsministern om att det "ankommer på landstingen och kommunerna utanför landsting att ombesörja såväl slutet som öppen vård för bl. a. sjukdomar och barns börd. Socialstyrelsen har den

högsta tillsynen över landstingens sjukvårdande verksamhet. Tillsynen sker genom inspektioner och överläggningar med huvudmän och personal.” Vidare sägs i svaret: ”Jag utgår från att styrelsen kommer att se till att rättelse sker, om styrelsen finner att förlossningsvården inte är tillfredsställande ordnad inom något sjukvårdsområde.”

Jag hoppas att tillsynsmyndigheten nu verkligen fungerar och att socialstyrelsen tittar på förlossningsvården inom bl. a. Stockholms läns landsting, där alltför många mammor i dagsläget skickas hem tre fyra dagar efter en förlossning. Man följer inte socialstyrelsens rekommendation att nyblivna mammor skall få stanna på BB sex sju dagar därför att det behövs för att amningen skall komma i gång.

Visserligen har det ansvariga landstingsrådet sagt att medelvårdtiden för förlossningsvård är 6,4 dagar och att det egentligen är längre tid än vad socialstyrelsen rekommenderar, men hälsovårdsministern, som själv varit sjukvårdsanställd, vet att den matematiken inte håller. I medelvårdtiden ingår alla komplikationsfall – kejsarsnitt, diabetiker och övriga med komplikationer som kräver en förlängd vårdtid. Med detta i beräkningen visar siffran 6.4 alldeles för kort vårdtid vid en normal förlossning. Jag har faktiskt träffat mammor som gått hem efter två dagar och andra som tjatat sig till att få vara kvar en femte dag efter en förlossning. Det är inte så enkelt, då det sagts mig att vederbörande kommer i konflikt med både personal och andra patienter som står på väntelistan. Varje utökad vård dag betyder längre väntetid för någon annan som är i behov av vårdplats.

Vidare har det visat sig att aborter görs allt senare. Även om anmälan görs tidigt tvingas fler stå i kö på grund av att de som är längst gångna måste tas först. På det sättet blir allt fler aborter sena. Aborter utförda i elfte eller tolfte veckan är vanligast. Det finns i dag inte tillräckliga resurser för att ta hand om abortfallen.

Läkarna, som tvingats prioritera mellan de vårdbehövande, har ingen lätt uppgift. En läkare på S:t Eriks kvinnoklinik – som f. ö. också är nedläggningshotad – säger att förlossningarna och aborterna ökar på ett sådant sätt att vi i stället skulle behöva resursförstärkningar. Underbemannade förlossningsavdelningar där man inte hinner med smärt lindring som man borde, överfyllda abortsalar, årtal av väntan på att få livmoderframfall opererade eller att få en fertilitetsutredning, underlivscancern får stå över – sådan är situationen. Det finns en ny undersökning av väntetiderna på kvinnoklinikerna på åtta sjukhus i Stockholms landsting. Den visar bl. a. att väntetiderna för nybesök på poliklinikerna är 3–6 månader. Det kan inte anses tillfredsställande.

Jag vill fråga hälsovårdsministern om inte detta är ett avsteg från de välmotiverade föresatser som fastslås i förslaget till ny hälso- och sjukvårdslag när det gäller hälso- och sjukvårdens målsättning.

Jag vet att uppvaktningar om kvinnosjukvården i Stockholm har gjorts hos hälsovårdsministern. De som deltagit i uppvaktningarna har fått till svar att det är landstinget som svarar för sjukvårdsverksamheten – det är ju helt riktigt – och att hälsovårdsministern inte vill komma med pekpinna för hur

vården organiseras. Men om landstinget inte uppfyller rimliga krav på en fungerande sjukvård inom något område, är det då inte dags att ta fram pekpinnen, fru statsråd?

ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Holm för svaret.

Sammanfattningsvis säger statsrådet – mer eller mindre klart – att förlossningsvården är bra i dag, och därför behövs inga åtgärder. Statsrådet säger att svensk förlossningsvård präglas av god balans mellan kraven på lättillgänglighet och hög kvalitet, och då måste hon i detta inkludera alla de 83 förlossningsenheter som nu anges vara i drift och givetvis även vården vid länsdelslasarett. Jag förmodar att statsrådet har observerat att denna goda balans i förlossningsvården, som statsrådet talar om, håller på att försvinna genom nedläggning av BB-vård vid länsdelslasarett på grund av brist på läkare med föreskriven utbildning.

Mot bakgrund av statsrådets svar vill jag ställa en följdfråga: Delar statsrådet den uppfattning jag gett uttryck för i min fråga, nämligen att det måste anses klart otillfredsställande om vakans på en enstaka läkartjänst tvingar sjukvårdshuvudmannen att mot befolkningens vilja centralisera BB-vården? Med andra ord: Vem bestämmer sjukvårdens utformning? Är det sjukvårdshuvudmannen, patientefterfrågan eller de som formar utbildningen av läkare? Om det nu enligt statsrådets mening är bra med 83 vårdenheter för förlossningsvård här i landet, är det då bra att vi om några år kanske inte ens har hälften så många enheter i drift? Det blir ju en sådan utveckling, om nuvarande utebliven randutbildning av läkare fortsätter.

Statsrådet säger att hon inte ser någon anledning för regeringen att vidta några åtgärder. Jag måste tolka detta uttalande från det för sjukvård och hälsovård ansvariga statsrådet som uttryck för en långtgående passivitet inför den utveckling som är på gång.

Förebyggande vård och förlossningsvård hör ihop och bildar en enhet. Det har statsrådet mycket riktigt påpekat i sitt svar. Statsrådet hänvisar också till en snart tio år gammal utvärdering av förebyggande vård.

Jag vill ställa ytterligare en fråga: Anser statsrådet att den förebyggande mödravårdens kvalitet kan förbättras så att ännu mer av tänkbara komplikationer kan klarläggas före förlossningsvården?

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Karin Nordlander har tagit upp en allmän generaldebatt om sjukvården. Jag tror att en sådan debatt leder för långt, och jag tycker att vi bör begränsa oss till de frågeställningar som finns i interpellationen.

Jag vill dock kommentera några av de citat som Karin Nordlander förde fram. Jag ber om ursäkt om jag inte hann med att skriva ner dem exakt, men jag tror att jag fattade innebörden av dem.

Till ganska stor del kan jag instämma i Karin Nordlanders oro för att patienterna i hög grad blivit en ovidkommande part när det gäller sjukvården. Det är min målsättning att försöka ändra på detta. Jag tycker

också, som Karin Nordlander, att det är oroande om sjukvården bedrivs alltmer utifrån företagsekonomiska utgångspunkter. Även detta vill jag försöka motarbeta.

Karin Nordlander frågade om jag tyckte det var rimligt att en politiker med ansvar för ett mycket stort sjukvårdsområde saknar yrkeserfarenhet från området. Vi vet väl allihop att de* aldrig finns några krav på speciell yrkeserfarenhet från det område en politiker skall arbeta inom. Men jag vill gärna tillägga att det underlättar om sådan erfarenhet finns.

Det är riktigt att jag har blivit uppvaktad av representanter för Sabbatsbergs sjukhus angående BB-vården där. Det är också riktigt att jag sagt att jag är förhindrad att komma med några pekpinnar. Jag kan inte göra det av konstitutionella skäl. Det är inte min uppgift att i detalj lägga mig i hur landstingen sköter sin sjukvård. Jag kan dock säga så mycket som att jag har haft ett samtal med det ansvariga landstingsrådet i den här frågan, och jag är nästan säker på att jag överskred mina befogenheter när jag tog det samtalet.

Jag vill allmänt kommentera de här frågorna så långt det kan ankomma på mig att kommentera sjukvården i landet och BB-vården i allmänhet.

Jag vill först deklarerar att det inte ankommer på mig att kommentera förhållandena inom enskilda landsting eller vid vissa sjukhus. Det är landstingen själva som har att bedöma behovet av resurser inom olika medicinska verksamhetsområden, och det är väljarnas sak att i demokratiska val ge sin mening till känna om landstingspolitikernas sätt att förvalta deras förtroende. Socialstyrelsen har, som jag sade i mitt första inlägg, för sin del att se till att sjukvården bedrivs på sådant sätt att patienterna får tillfredsställande vård och behandling.

Det framgår av mitt svar att antalet vårdplatser inom förlossningsvården totalt för riket har minskat obetydligt under senare år och att antalet vårdplatser för gynekologi har legat på oförändrad nivå. Samtidigt har den förebyggande mödravården och den öppna gynekologiska vården byggts ut.

Detta har medfört att vi kan erbjuda kvinnor en betydligt mer kvalificerad vård och större trygghet än tidigare. Därmed har jag naturligtvis inte sagt att allt är välbeställt och att vi kan slå oss till ro med vad som är gjort. Självfallet återstår mycket att göra – därom är vi alla överens. Det kan givetvis finnas stora ojämnheter över landet beträffande vårdplatsantal, och på vissa håll kan det ha skett nedskärningar.

När det gäller förlossningsenheter som organisatoriskt drivs inom ramen för kirurgiska kliniker vid de mindre lasaretten, och som Erik Larsson tagit upp i sin fråga, vill jag först erinra om att de unga kirurgernas kunskaper när det gäller obstetrik och nyföddhetsperiodens problem med nuvarande läkarutbildning är mycket begränsade. Med hänsyn till det låga antalet förlossningar vid sådana enheter är det svårt att till rimliga kostnader komplettera kirurgerna med gynekologisk dygnet-runt-service. Det skulle kräva minst fem årsarbetare. Om man därtill lägger behovet av barnmorskor och annan personal och samtidigt betänker att det inte alla dagar inträffar

någon förlossning inser man lätt att förlossningsenheterna inte bör vara alltför små. Därtill kommer att behovet av barnmedicinsk konsult hjälp kan vara svårt att tillgodose vid mindre lasarett.

Jag sade i mitt första inlägg att det kan finnas anledning att behålla de mindre förlossningsanstalterna, och jag vet också att det finns många sådana små förlossningsavdelningar vid länsdelslasarett som fungerar alldeles utmärkt och som kan uppvisa mycket låga tal vad gäller antalet döda barn i samband med förlossning. Diagnoserna tyder på att de barnen under inga förhållanden skulle ha kunnat räddas till livet ens på den mest specialiserade avdelning. En förutsättning för att man skall kunna nå så fina resultat är att den förebyggande vården fungerar bra, att man har tillgång till vissa specialiteter vid länsdelssjukhusen. Jag anser att den förebyggande förlossningsvården är utomordentligt viktig för att man skall kunna nå bra resultat och att vi bör göra väsentliga insatser för att förbättra den.

Det kan alltså finnas skäl för att man ibland behåller de små förlossningsenheterna, men det är då väsentligt att man tillgodoser såväl moderns som barnets krav på att få en medicinsk vård och behandling som svarar mot dagens kunnande inom förlossningsvård och barnsjukvård.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det är bra att vi är överens om vissa principiella synpunkter när det gäller hela sjukvården. Men kvinnosjukvården är ju en del av sjukvården, och därför är det viktigt att ta upp de här frågorna.

Hälsovårdsministern säger att hon inte kan lägga sig i landstingens sätt att organisera sjukvården. Jag vill då fråga: Vem är det som har det yttersta ansvaret för att det verkligen fungerar? Någon måste ju ändå ha detta ansvar. Jag tycker att de siffror som redovisas för väntetider är oroande – framfallsoperationer tio till tolv månader, cancerpatienter får vänta med enkel förtur ungefär sex månader, med dubbel förtur en vecka, aborter görs genomsnittligt i dag i elfte eller tolfte veckan. Det ger inte utrymme för minskning med en enda sjukvårdsplats, menar jag. Detta är inte heller försvarligt ur ekonomisk synpunkt, därför att varje förlängning av väntetiden kräver ökade insatser från sjukhusen. Varje gång vårdtiden för en patient förlängs innebär det onödigt lidande också för de vårdsökande.

Men jag är litet rädd nu att en försämring av samhällets sjukvård är ett led i framtingandet av en ökad privatisering av sjukvården. För moderaterna skulle det innebära att en gammal önskedröm går i uppfyllelse, att få tillbaka den ordningen att det är plånboken som avgör sjukvården. Hur detta kommer att bli kan vi se redan i dag – på grund av långa väntetider tvingas en del patienter redan nu att gå in i den privata vården. Det ges exempel på att vård för åderbräck kostar en kvinna 6 000 kr. för ett vård dygn plus operation. En enkel skrapning kostar 2 000 kr. i privat regi för ett dygn. Det säger litet om vad vi har att vänta oss om moderaterna får bestämma. Detta innebär inte ett fritt läkarval med korta väntetider och personlig omvårdnad. Fler privata sjukhus, fler privata läkare, höjda differentierade sjukvårdstaxor – det är lösningen på sjukvårdskrisen enligt ett moderat landstingsråd. Är det också

hälsovårdsministrernas mening att en ökad privatisering är rätta sättet att lösa sjukvårdskrisen och att landstingens vårdmonopol missgynnar patienterna?

Hälsovårdsministern säger i sitt svar att på vissa håll där resvägen är lång kan en lösning vara att man inrättar speciella BB-avdelningar för eftervård exempelvis vid hemortens länsdelssjukhus. Dit skulle då mödrarna flyttas på andra eller tredje dagen efter förlossningen. Den lösningen vill varken patienter eller personal acceptera. Det kan inte vara tillfredsställande att en sjukhusvistelse på sammanlagt en vecka skall fördelas på två olika vårdformer och sjukhus. För det kan här bara gälla normalfallen – komplikationsfallen kan inte hanteras på det sättet. I stället för att underkasta sig en sådan förflyttning går säkert många patienter hem, och det är kanske detta som ansvariga sjukvårdspolitiker är ute efter.

Ett ökat öppenvårdssystem betyder mestadels att poliklinikerna inte har sjukhusanslutning. För abortfall, som man i dag vill behandla i större utsträckning inom öppenvården, betyder det försämrad psykiatrisk behandling, som är en viktig del i behandlingen av abortfallen. Den tappar man alltså bort, vilket jag tycker är en nackdel.

Med anledning av applåder och andra meningsyttringar från läktaren yttrade TALMANNEN:

Jag vill erinra om att opinionsyttringar från åhörarna ej är tillåtna.

Då demonstrationerna emellertid fortsatte beslöt kammaren kl. 13.03 på hemställan av talmannen att ajournera sina förhandlingar till dess att ordningen på åhörläktaren återställts.

Kammarens förhandlingar återupptogs kl. 13.04.

ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Jag blev litet konfunderad när statsrådet sade att hon hade överskridit sina befogenheter när hon samtalade med sjukvårdshuvudmännen. Jag trodde det var regel att statsrådet skaffade sig kunskaper om sjukvårdshuvudmännens verksamhet genom sådana samtal.

Jag vill ta upp frågan om beslut i demokratisk ordning, som egentligen är kärnpunkten i den fråga som jag har ställt till statsrådet.

Antag att vi har en sjukvårdshuvudman som på grund av befolkningens önskemål vill upprätthålla BB-vården vid ett länsdelssjukhus och att denne finner att det inte finns några utbildade läkare att placera på de tjänster som är föreskrivna för denna BB-vård. Sätter man inte den demokratiska beslutsfunktionen ur spel genom att inte se till att det finns utbildade personer i nyckelställning att sätta på sådana poster?

Det är där jag vill ha en förklaring av statsrådet – vad hon anser om detta och om hon är beredd att ta samtal med vederbörande för att efterhöra anledningen till att det är sådan personalbrist på dessa tjänster.

Statsrådet och jag har haft tillfälle att i vårt landsting diskutera

Om kvinnosjukvården

sjukvårdsfrågor. Hon kanske tidigare har hört mig säga att jag när det gäller just förlossningsvården menar att det är utomordentligt viktigt att de blivande mödrarna har valfrihet beträffande dels plats för förlossning, dels vårdformen vid den förlossningsinrättning de söker sig till. Jag har vid något tillfälle också sagt – och det står jag för – att jag tycker att alla kvinnor som vill ha förlossningsvård har rätt att söka sig till vilken sjukvårdsinrättning som helst i ett län. Då har de möjlighet att välja mellan en mer kvalificerad vård och en kanske i deras tycke mindre kvalificerad men mera mänsklig vård. Jag tror nämligen att det är mycket viktigt att man vid en förlossning åker till sjukhuset i känslan av psykiskt välbefinnande. Jag tror också det är viktigt att de får sin önskan tillfredsställd som anser att det är betydelsefullt att de får föda sitt barn så nära hemorten och så nära hemmet som möjligt. Många har till mig uttalat att de hellre avstår från en långt gående smärtlindring än åker längre väg för en förlossning. Allt detta är saker som kan vara känslöbetingade men som kommer fram i den demokratiska beslutsprocessen.

Därmed kommer jag återigen fram till frågan: Är det den demokratiska beslutsprocessen som skall bestämma var förlossningsvården skall ges i ett län, eller är det den kommitté som bestämmer läkarnas utbildning som skall besluta om möjligheterna för förlossningsvård?

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Erik Larsson frågade mig hur jag ser på värdet och vikten av den demokratiska beslutsprocessen och om jag inte anser att demokratin sätts ur spel, när man på demokratisk väg har beslutat att en förlossningsvård skall äga rum på ett visst ställe men bristen på utbildade läkare sedan gör att förlossningsvården inte kan ske där man har beslutat att den skall ske. Ja, jag kan väl hålla med om att det är en viss inskränkning i demokratin när det blir på det sättet.

Det finns flera skäl till att man nu på sina håll diskuterar nedläggning av mindre förlossningsanstalter på olika orter i landet. Ett som jag tycker ganska viktigt skäl är det minskade barnafödandet. När antalet förlossningar blir lågt, i vissa fall så lågt att man i genomsnitt inte ens har en förlossning per dag, är det svårt att hålla kunskapen och vanan på acceptabel nivå framför allt hos barnmorskorna. Ett annat skäl är att så gott som alla gynekologer anser att förlossningsvården bör centraliseras för att man skall kunna erbjuda så god säkerhet som möjligt för mor och barn. Ett tredje skäl kan vara just att den nya generationen läkare saknar utbildning i gynekologi och förlossningsvård. De har under sin utbildningstid kanske aldrig varit med om en förlossning. Då är de inte heller särskilt kvalificerade att medverka vid sådana, även om mödrarna vill föda sina barn så nära hemmet som möjligt.

Det är klart att även beslutet om vad som ingår i läkarnas utbildning i viss mån fattats på demokratisk väg. Kommer det inte att fungera bra i fortsättningen, får vi naturligtvis se till – var och en på sin kant – att innehållet i läkarutbildningen ändras, så att den får en bättre funktion. – Men det här nya utbildningsinnehållet har vi ju inte haft så förfärligt länge, och vi har inte

sett konsekvenserna av det än.

Karin Nordlander frågade sedan vem som egentligen skulle ha huvudansvaret, när inte sjukvårds- och hälsovårdsministern kan lägga sig i landstingens arbetsformer och deras sätt att sköta sina ansvarsuppgifter. Ja, jag har i uppgift att föreslå riksdagen övergripande lagstiftning när det gäller sjukvården, och landstingen har sedan naturligtvis att rätta sig efter riksdagens beslut. Socialstyrelsen har den kontrollerande uppgiften och skall, som jag tidigare sade, se till att sjukvården fungerar i enlighet med de bestämmelser som finns. Jag förutsätter att socialstyrelsen även har uppmärksamheten riktad på förhållandena i Stockholms län.

Karin Nordlander frågade mig vidare om det kommer att bli så, nu när moderaterna har ansvaret för sjukvården, att det uppstår långa väntetider osv. och att människor tvingas att vända sig till privata vårdinrättningar för att få den vård de vill ha. Jag vill därtill säga att moderaterna inte har haft ansvaret för sjukvården särskilt länge. Och att det nu råder brist på vårdplatser kan ju inte läggas moderaterna till ansvar, utan det är gamla försyndelser som är anledningen till att människor ibland får stå i lång kö för att få vård.

Jag tycker, precis som det landstingsråd som åberopades i Karin Nordlanders inlägg, att det kan vara bra med flera privatläkare, men jag tror inte alls att de kommer att utgöra någon speciellt stor konkurrensfaktor för landstingens sjukvård. De kan medföra ett visst mått av valfrihet för patienterna, men de kommer aldrig att bli det dominerande inslaget i sjukvården. Jag delar inte heller det åberopade landstingsrådets uppfattning att höjda, differentierade taxor är särskilt lyckade. Jag har själv uttryckt saken så, att jag tror att fördelningen mellan skatter och avgifter – dvs. taxor – och patientens egenavgift är ungefärligen rimlig i dagens sjukvård.

Karin Nordlander hyser en viss tveksamhet – och en ganska påtaglig sådan – i fråga om värdet av att mödrar efter förlossningen och efter några dagars tid på BB-avdelning kan föras över till en mindre enhet för eftervård. Jag tror att detta många gånger kan fungera väldigt bra, om man får den litenhet och närhet som man annars anser vara så värdefull. Men jag vet också att kvinnorna på sina håll har föredragit att stanna kvar på det centrala sjukhusets BB-avdelning under hela tiden, och man har sedermera även fått lägga ner de små eftervårdsavdelningarna. Men där det systemet fungerar bra kan jag inte se annat än att det är rimligt att praktisera den metoden också.

Behandlingen av abortfallen tog Karin Nordlander också upp. Till det vill jag säga att riksdagen ju nu har beslutat utreda frågan och att jag har tillsatt en utredning som skall se över abortlagstiftningen. Där får man naturligtvis ta upp även sådana frågor som tidpunkten för abort. Man bör också undersöka – i mycket hög grad, står det i direktiven – den psykiska belastning som en abort kan innebära och hur man skall kunna underlätta för kvinnorna i en abortsituation. Vi får alltså anledning att komma tillbaka till abortfallen och deras behandling i sjukvården när den utredningen blir klar.

Måndagen den
10 mars 1980

*Om kvinnosjuk-
vården*

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar tacksamt att det av det besked som hälsovårdsministern nu gav tydligt framgår att yrkeserfarenhet har stor betydelse också när det gäller inställningen till sjukvården i dess helhet. Jag kan också hålla med om att situationen i dag inte bara beror på att nya händelser inträffat utan också på att vi nu får dras med verkningarna av gamla försyndelser.

Hälsovårdsministern säger att socialstyrelsen har den övervakande uppgiften, och jag vill i anslutning till det säga att jag förutsatt att den övervakningen skall fungera.

Vad sedan gäller mitt intresse för förhållandena i Stockholm vill jag säga att det beror på att jag bor i Stockholm. Stockholm är min valkrets, och här har jag mina väljarkontakter. För mig som kvinna är det ren självbevakelse-drift som gör att jag slåss mot en försämring av sjukvården i Stockholms läns landsting. Det är heller inte någonting nytt. På 1960-talet satt jag med i en kvinnokommitté som sorterade under kommunstyrelsen, och då slogs vi för att få behålla Södra BB, som lades ner 1969. Sedan dess har Allmänna BB lagts ner 1975, och nu gäller det Sabbatsbergs kvinnoklinik. En nedläggning av kvinnokliniken på S:t Erik ingår i budgeten för femårsplanen. Vi kan inte acceptera en sådan utveckling när det gäller kvinnosjukvården i det här distriktet.

Enligt vad som framgått av uppgifter i pressen kommer en proposition att föreläggas riksdagen med förslag om ett system med s. k. husläkare. Den borgerliga trepartiregeringen tycks ha enats om det som från början var ett folkpartiförslag. Detta förslag ställer sig alltså nuvarande hälsovårdsministern bakom, trots att hon tidigare ansett husläkare vara en falsk varubeteckning och framhållit att husläkarsystemet bara kan bygga på privatläkare.

Vi är litet oroad för att det bl. a. finns en risk att den andel av sjukvårdskapaciteten som hänför sig till aborterna av vissa mörkvinnor tas till intäkt för att det behövs en skärpning av abortlagen. Vi skall ju återkomma till en diskussion om detta, men jag vill nu bara anföra att det enligt min mening finns en risk här.

Det är självklart att diskussionen om den politik som förs inom sjukvårdssektorn inte är slut med den här debatten. Vänsterpartiet kommunisterna kommer naturligtvis att noga bevaka vad som händer, och vi ämnar återkomma till de problem som blir följden av vad vi anser vara en försämrad sjukvård över huvud taget.

ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Det är alltid svårt för en lekman att bedöma vilket antal förlossningar per år som är tillräckligt för att personalen skall kunna hålla sig à jour med utvecklingen inom sin verksamhet. Jag föreställer mig ändå att det betyder rätt mycket att det finns en information mellan de olika förlossningsavdelningarna, varvid även experter och specialister kommer till tals. Antalet förlossningar per år borde därför enligt min mening inte vara avgörande för om man skall anordna BB-vård vid länsdelslasarett. Statsrådet

säger att gynekologerna anser att det bör vara ett stort antal förlossningar för att personalen skall kunna hålla sig à jour med utvecklingen, men jag hoppas att statsrådet inte helt har anammat den specialistpsykos som ibland råder när det gäller den svenska sjukvården.

Statsrådet är tydligen överens med mig om att den förebyggande vården bör ses över och förbättras. Jag vill i det sammanhanget råda statsrådet att inte vara så rädd för att ta ett samtal med de ansvariga utan arbeta för att de här åsikterna diskuteras. Jag tror att det är hög tid att se över just den här delen av vården med hänsyn till den betydelse den har för förlossningsvården.

Sedan är det mycket riktigt så – vilket också Elisabet Holm var inne på – att om man föreskriver att det skall vara läkare med randutbildning för viss BB-vård och denna utbildning inte finns längre, då står allmänhet och sjukvårdshuvudmän inför ett fullbordat faktum. Vi kan inte anordna denna vård, även om vi i demokratisk ordning fattar beslut om den. Med hänsyn till statsrådets dokumenterade starka känsla för den demokratiska beslutsordningen hoppas jag att vi med gemensamma ansträngningar kan se till att även det hindret undanröjs när det gäller en fortsatt BB-vård vid länsdelslasareten.

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Till Karin Nordlander vill jag säga att i dag ligger på riksdagens bord en proposition om kontinuiteten i vården. Där förekommer visserligen uttrycket husläkare, men vi har betydligt tonat ner detta begrepp. Det finns väsentliga inslag i propositionen som skiljer sig från fjolårets proposition.

Beträffande abortlagens utvärdering och Karin Nordlanders påstående att vissa mörk män kan ta det ökade antalet aborter till intäkt för en skärpning av abortlagen, vill jag påminna om att det i direktiven till utvärdering av abortlagstiftningen uttryckligen står att grundprincipen i lagstiftningen skall ligga fast, nämligen kvinnans rätt till abort. Det innebär alltså ingen skärpning på den punkten.

Erik Larsson säger att det är svårt för en lekman att bedöma vad ett tillräckligt antal förlossningar är, och det kan det väl vara. Men är det så få förlossningar att det inte blir en förlossning per dag i genomsnitt – jag åberopar Karin Nordlanders resonemang tidigare om genomsnitt – så kan den situationen inträffa att det går en vecka mellan varje förlossning på BB-avdelningen. Läger man därtill att personalen arbetar i skift dygnet runt, så kan det naturligtvis inträffa att flera veckor förflyter mellan de gånger en barnmorska får chansen att medverka vid en förlossning. I den situationen mister ju personalen ganska rejält rutinen. I synnerhet när det gäller sådana fall där komplikationer kan uppstå blir vanan väldigt reducerad, och risken för moder och barn är verkligen allvarlig, tycker jag.

Att jag anser att den förebyggande mödravården är utomordentligt viktig är sannerligen inget nytt från min sida. Jag tycker att det är viktigt att man gör

*Om kvinnosjuk-
vården*

betydande insatser på det området, och jag tror i varje fall att det är just genom den mycket fina förebyggande mödravård vi har i vårt land som vi har kunnat bringa ned antalet döda barn och döda mödrar i samband med förlossning i så stor utsträckning att vi är världsbäst när det gäller den delen av sjukvården.

Erik Larsson hoppas att jag skall föra samtal med de ansvariga, och han ironiserar litet över mitt samtal med landstingsrådet i Stockholms län. Det förekommer självfallet ofta att jag samtalar med personer som är ansvariga för olika delar av vården. Men att ta ett samtal där man uttrycker sin oro för utvecklingen inom sjukvårdsområdet och kanske i viss mån anför kritiska synpunkter på hur den utövas – det innebär för min del att jag överträder mina befogenheter.

Erik Larsson säger också att huvudmännen har ställts inför ett fullbordat faktum när läkarutbildningens innehåll har förändrats. Det är väl i och för sig sant. Men jag skulle vilja påstå att huvudmännen har haft chansen att yttra sig i samband med remisser, där utbildningens ändrade inriktning har klarlagts. Då har uppenbarligen huvudmännen inte varit tillräckligt observanta.

ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Bara helt kort när det gäller vårdens utformning:

Jag har en uppgift, där det sägs så här: "Ännu 1940 dog mer än 300 kvinnor i barnsäng i Sverige. 1950 var siffran nere i drygt 50, och nu dör 2–3 kvinnor per år i anslutning till förlossning, då som regel i någon svår sjukdom, som inte direkt har med graviditet och förlossning att göra."

Detta är alltså situationen i dag, att praktiskt taget ingen kvinna dör vid en förlossning, men statsrådet säger att man vid de små BB-avdelningarna ändå löper en stor risk. Ja, detta är en bedömningsfråga, men jag tycker att utvecklingen här har visat – vilket statsrådet tidigare själv bekräftat – att vården i dag är tillfredsställande, något som jag håller med om.

Till sist vill jag uttrycka en förhoppning om att statsrådet inom sitt område utnyttjar den initiativrätt hon som regeringsledamot har när det gäller att ta upp diskussioner för att nå fram till lösningar på vissa problem.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 10 Om skadeståndsansvaret vid kärnkraftsolyckor

Statsrådet CARL AXEL PETRI erhöll ordet för att besvara Oswald Söderqvists (vpk) den 4 februari anmälda interpellation, 1979/80:133, till justitieministern, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat justitieministern om denne anser att den ordning som i dag gäller för skadeståndsansvar inom kärnkraftsområdet är tillfredsställande och om han anser att den maximalsumma på 600 milj. kr. som satts upp är tillräcklig för att täcka kostnaderna för en svensk reaktorolycka.

Oswald Söderqvist vill dessutom veta om justitieministern anser dessa fakta så viktiga att de bör komma till allmänhetens kännedom före folkomröstningen för att underlätta väljarnas ställningstagande samt vilka åtgärder han i så fall tänker vidta för att informera svenska folket om dessa förhållanden. Det ankommer på mig att besvara Oswald Söderqvists frågor. Låt mig emellertid först få redogöra för de regler som gäller, eftersom interpellationen i några avseenden ger en något missvisande bild av dessa regler.

Som framgår av interpellationen regleras rätten till ersättning för skador till följd av kärnkraftsolyckor (s. k. atomskador) i 1968 års atomansvarighetslag. Atomansvarighetslagen bygger liksom motsvarande lagstiftning i Danmark, Finland och Norge på 1960 års Pariskonvention om skadeståndsansvar på atomenergins område och på 1963 års konvention om statsansvar. Sistnämnda konvention utgör ett komplement till Pariskonventionen och brukar kallas tilläggskonventionen. Dessa konventioner har utarbetats inom OECD.

Pariskonventionen, som trädde i kraft år 1968, har tillträtts av 14 av OECD:s medlemsstater. Tilläggskonventionen trädde i kraft år 1974. Den har tillträtts av nio av dessa stater.

Atomansvarighetslagen gäller för skador som uppkommer genom drift av atomanläggningar. Ansvarigheten för atomskada vilar på innehavaren av atomanläggningen. Enligt atomansvarighetslagen lämnas ersättning även om atomanläggningens innehavare inte är vållande till skadan. Undantag från denna regel föreligger endast för olycka som är en direkt följd av en krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, inbördeskrig eller uppror eller som har orsakats av en allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art.

Enligt Pariskonventionen är anläggningsinnehavarens ansvarighet begränsad till ca 80 miljoner svenska kronor för varje olycka. Konventionsstaterna får dock i nationell lag fastställa ett högre eller lägre ansvarighetsbelopp, dock lägst ca 27 miljoner svenska kronor. Som sägs i interpellationen är ansvarighetsbeloppet för Sveriges del 50 milj. kr. För dödsfall eller personskada lämnas ersättning med högst 1 milj. kr. per person.

För att anläggningsinnehavaren med säkerhet skall kunna fullgöra den skadeståndsskyldighet som kan uppkomma om en atomolycka inträffar är han enligt atomansvarighetslagen skyldig att ha ansvarsförsäkring. Försäkringen skall godkännas av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer. Försäkringsplikten gäller dock inte för staten. Om ansvarsförsäkring inte tecknas för en statlig atomanläggning, svarar staten direkt för ersättning till skadelidande på samma sätt som en försäkringsgivare.

Atomansvarighetslagens och Pariskonventionens ersättningssystem avviker från vad som annars gäller i svensk skadeståndsrätt. Systemet vilar sålunda på fyra grundläggande principer:

1. ansvarigheten för en atomskada vilar på innehavaren av atomanläggningen oberoende av vållande, den är med andra ord strikt,
2. ansvarigheten är begränsad till ett visst belopp för varje olycka,

*Om skadestånds-
ansvaret vid kärn-
kraftsolyckor*

3. ansvarigheten skall vara täckt av försäkring,

4. ansvarigheten är kanaliserad till innehavaren av den atomanläggning som vållar skadan, dvs. i princip skall ingen annan än denne kunna åläggas ersättningskyldighet.

Jag vill påpeka att bestämmelserna om att anläggningsinnehavaren svarar oberoende av vållande innebär en fördel för de skadelidande. Enligt de regler som i allmänhet gäller inom skadeståndsrätten måste nämligen en skadelidande för att få ersättning bevisa att skadegöraren eller hans anställda har handlat värdeslöst. Vidare har bestämmelserna om skyldighet att hålla försäkring tillkommit för att säkerställa att de skadelidande kan få ersättning från innehavaren vid en olycka.

Jag vill i detta sammanhang också nämna att en särskild skadeståndsreglering finns även på andra områden än kärnkraftsområdet. Så regleras t. ex. ansvarigheten för oljeskador till sjöss också i särskild ordning. Även för sådana skador gäller ansvar oberoende av vållande samt försäkringsplikt och ansvarsbegränsning.

Tilläggskonventionen syftar till en civilrättslig reglering av frågan om ersättning av statsmedel vid stora olyckor. Enligt tilläggskonventionen utgår tilläggsersättning av statsmedel i den mån ansvarighetsbeloppet enligt Pariskonventionen inte förslår till full ersättning åt de skadelidande.

Ersättningsystemet enligt de två konventionerna innebär i korthet följande. Systemet är indelat i tre steg. Ersättning utgår i första hand ur anläggningsinnehavarens försäkring. Skulle anläggningsinnehavarens ansvarsbelopp inte räcka för att ge alla skadelidande full ersättning, betalas ersättning av den stat där den skadevållande anläggningen ligger, upp till ett belopp som, sammanlagt med vad som utgår ur anläggningsinnehavarens försäkring, uppgår till ca 380 miljoner svenska kronor. Skulle inte heller detta belopp räcka, lämnas ytterligare ersättning enligt tredje steget med högst ca 270 miljoner svenska kronor. Ersättningar inom detta steg betalas av statsmedel, som skall ställas till förfogande gemensamt av samtliga stater som har tillträtt tilläggskonventionen. Staterna svarar för utbetalda belopp enligt vissa fördelningsregler som grundas på varje stats bruttonationalprodukt och den sammanlagda effekten hos vederbörande stats atomanläggningar.

Atomansvarighetslagen innehåller allmänna regler om ersättningsansvar för staten som bygger på tilläggskonventionen. Det sammanlagda belopp som enligt atomansvarighetslagen står till förfogande för ersättning av skador till följd av atomskada uppgår sålunda till ca 650 (380 + 270) milj. kr. Först lämnas alltså ersättning ur anläggningsinnehavarens försäkring upp till 50 milj. kr. Därutöver utgår ersättning av statsmedel med ca 600 milj. kr. upp till ett sammanlagt belopp på ca 650 milj. kr. De ersättningsbelopp som jag har nämnt nu får användas endast för att ersätta skador som tredje man har åsamkats. De får alltså inte tas i anspråk för att ersätta skador på själva atomanläggningen.

Av det belopp på ca 270 milj. kr. som vid en stor olycka skall ställas till förfogande gemensamt av de nio stater som har tillträtt tilläggskonventionen svarar Sverige endast för en mindre del. Denna konvention måste därför

anses som fördelaktig för svensk del, trots att den innebär att Sverige kan tvingas bidra till kostnaden för kärnkraftsolyckor i vissa andra europeiska länder.

Givetvis kan man inte utesluta att det gällande högsta beloppet på 650 milj. kr. kan visa sig otillräckligt vid en olycka av mycket stor omfattning. Detta beaktades också redan vid atomansvarighetslagens tillkomst. Lagen innehåller därför en bestämmelse om att ersättning utöver 650 milj. kr. lämnas för skador i Sverige enligt grunder som regering och riksdag fastställer.

Jag kan emellertid hålla med om att beloppet bör höjas, även om man beaktar att ytterligare ersättning av statsmedel kan lämnas i särskild ordning vid en mycket stor olycka.

På nordiskt initiativ togs i mitten av 1970-talet upp frågan om en revision av Pariskonventionen och tilläggskonventionen. Efter långvariga förhandlingar lyckades man under år 1979 uppnå enighet mellan konventionsstaterna om en väsentlig höjning av beloppen, och de reviderade konventionstexterna väntas bli antagna av OECD under april månad i år. Enligt den reviderade tilläggskonventionen kommer det sammanlagda ersättningsbelopp som står till de skadelidandes förfogande att höjas från nuvarande 650 milj. kr. till ca 1 600 milj. kr.

Det är riktigt att vanliga hemförsäkringar inte täcker atomskador. Anledningen till detta undantag är att sådana skador täcks av det särskilda ersättningssystem som jag har redogjort för.

Det är också riktigt att begränsningen av innehavarens ansvarighet till 50 milj. kr. tillkom delvis med hänsyn till behovet av att avlasta kärnkraftsindustrin de stora kostnader som ett strikt skadeståndsansvar kunde innebära. Ett annat viktigt skäl var emellertid hänsynen till att atomförsäkringsmarknadens kapacitet var begränsad. Numera är emellertid försäkringsmarknadens kapacitet avsevärt högre än år 1968. Avsikten är därför att utnyttja den ökade kapaciteten till att väsentligt höja anläggningsinnehavarens ansvarighet samtidigt med att lagstiftning grundad på den reviderade tilläggskonventionen genomförs.

Inom justitiedepartementet arbetar man f. n. på en promemoria med förslag till lagändringar i nyss nämnda hänseenden. Av tidsskäl är det dock inte möjligt att färdigställa promemorian före den 23 mars.

Skadeståndsfrågorna har redan tagits upp i kampanjen inför folkomröstningen, och jag utgår ifrån att man från de olika linjernas sida kommer att belysa dessa frågor ytterligare.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar energiministern för svaret på min interpellation. Det verifierar helt naturligt de fakta som var orsaken till att interpellationen framställdes. Undantaget är de smärre justeringar beträffande ersättningsbeloppen i de olika stegen som har klarlagts här och som vi naturligtvis får godta som riktiga. Uppgifterna skiljer sig ju ganska litet från dem som har cirkulerat i debatten tidigare.

Svaret är alltså upplysande och, tycker jag, också avslöjande för den

behandling som myndigheterna tidigare har gett den här frågan. Den här informationen har de facto inte gått ut till svenska folket; jag vill återkomma till det litet senare.

Man kan se den här frågan ur två aspekter, och jag har också från början delat upp den så i min interpellation. Man kan se den rent ekonomiska sidan, men man kan också se vad jag skulle vilja kalla den moraliska sidan: frågan om myndigheternas ansvar och hur mycket man vill ge ut av information när det gäller så här viktiga saker.

Om man tar den ekonomiska sidan av saken först, finner man vissa klarlägganden i interpellationssvaret som visar att de som driver kärnkraftsanläggningar av olika slag – det gäller naturligtvis inte enbart reaktorer utan alla anläggningar som arbetar med radioaktiva ämnen, uran osv. – inte behöver ikläda sig det fulla ekonomiska ansvaret. Det sägs klart i interpellationssvaret. Det är en annan lagstiftning som gäller här, inte den vanliga försäkringslagstiftningen.

Det fanns inga försäkringsbolag på 1960-talet, när det här var aktuellt, som ville ställa upp och skriva sådana här försäkringar. Det fanns över huvud taget ingen kapacitet, som det också sägs i svaret, att ta itu med sakerna. Därför fick samhället, i sista hand de statliga myndigheterna i de olika nationerna och naturligtvis också svenska staten, ikläda sig ansvaret. Det betydde de facto en ekonomisk avlastning av kärnkraftsindustrin och dem som driver och bygger kärnkraftsanläggningar. De behövde inte teckna de dyrbara försäkringar som de annars skulle vara skyldiga att ha. De slapp undan med att ansvara för det löjligt låga beloppet 50 miljoner, vilket på intet sätt täcker de skador som skulle kunna uppstå om det hände någonting vid en sådan anläggning.

De premier de får betala för dessa försäkringar – 50 miljoner är det belopp som fortfarande gäller – är de högsta som finns inom försäkringsbranschen. Det finns inget annat område där man har så höga tariffer som när det gäller kärnkraften.

Detta är den ekonomiska aspekten på det hela. Det betyder att samhället, dvs. vi själva som skattebetalare, får ta den hårdaste stöten. Både i det andra – svenska statens ansvar – och det tredje steget – det internationella ansvaret, där Sverige som nation är inblandad – är det naturligtvis staten-samhället som skall träda till med skattemedel, inte den enskilde innehavaren av kärnkraftsanläggningar av olika slag. Där ges det en intressant upplysning i interpellationssvaret, som det skulle vara värdefullt att få kommenterad. "Staterna svarar för utbetalda belopp enligt vissa fördelningsregler som grundas på varje stats bruttonationalprodukt och den sammanlagda effekten hos vederbörande stats atomanläggningar."

Vi står nu i begrepp inte bara att fördubbla vår kärnkraftsutbyggnad utan öka den med en faktor av en och en halv, och detta betyder att Sverige får ikläda sig ett större ansvar. Vi får då utöka vår kapacitet på kärnkraftsområdet så att antalet reaktorer fördubblas, och eftersom de nya reaktorerna i vissa fall är mer än dubbelt så stora som de idrifttagna, ökar den sammanlagda effekten betydligt mycket mer.

Jag skulle vilja fråga energiministern: Hur mycket ökar Sveriges ekonomiska ansvar i detta fall, eftersom vi uppenbarligen bygger ut vår sammanlagda effekt och detta, som också sägs i svaret, skall öka vårt ansvar i det tredje steget?

Jag vill slutligen ta upp frågan om försäkringsbeloppets storlek, som enligt interpellationssvaret är 650 milj. kr. Det är uppenbarligen en löjligt låg summa, med tanke på vad som skulle kunna hända om en kärnkraftsreaktor eller någon annan anläggning där motsvarande risker finns havererar. Det är ett erkänt faktum att det tidigare fastställda beloppet är för lågt, och det skall självfallet höjas. De frågor man då ställer sig är: Är 1 600 milj. kr. nog? Vem kan bedöma det? Kan energiministern påstå att 1 600 milj. kr. är nog, om det inträffar en stor olycka i Sverige? Det skulle också vara intressant att veta hur det beloppet har räknats fram.

Om vi lämnar den ekonomiska sidan av frågan och ser på vad jag skulle vilja kalla dess moraliska sida, dvs. myndigheternas ansvar osv., kan det fastslås, som jag har gjort i min interpellation, att fakta på detta område var kända för myndigheterna på 1960-talet. De ansvariga myndigheterna visste om att det var något kvalitativt nytt som man gav sig in på. När man läser lagtexter, promemorior och andra förarbeten står det klart att så var fallet. Där framhålls gång på gång, på sida efter sida, att kärnkraften är något speciellt, som vi måste ta itu med, och att vi måste ha särskilda lagar för den.

Men man förde inte ut detta till allmänhetens kännedom och väckte ingen debatt i frågan. Sedan får nu Tage Erlander och andra ansvariga på den punkten säga vad de vill om att de inte har undanhållit någon information – de har ju inte heller spritt någon information utan har hållit tyst och uppenbarligen hoppats att det inte skulle komma ut för mycket.

Dessa frågor visste svenska folket inte någonting om i slutet på 1960-talet. Ingen utöver naturligtvis experterna och andra inblandade kände i någon större utsträckning till de bestämmelser som gällde på detta område. Vanligt folk visste ingenting om detta, t. ex. om att det i hemförsäkringar gjordes undantag för här aktuella skador, i en force majeure-paragraf av samma typ som vad som gäller vid t. ex. krigsfall, innebärande att atomkraftsolyckor jämfördes med händelser i krig. Det var ingen som spred sådan upplysning.

Detta strider vidare också mot vad som i dag sägs från kärnkraftsanhängarnas håll. Där bagatelliserar man riskerna, framhåller att det inte bara är kärnkraften som är farlig utan jämför hela tiden med andra energislags skadlighet. Men det är uppenbart att det, eftersom det har genomförts en särskild lagstiftning om kärnkraften och eftersom denna tidigt betraktades som något i grund och botten särskilt skadligt och farligt, inte finns någon logik i kärnkraftsanhängarnas resonemang utan att deras logik brister på denna punkt.

Den information som hittills lämnats har alltså inte varit tillfredsställande, och det är bra att det nu börjat bli litet debatt om dessa frågor, att man börjat justera upp ersättningsbeloppen osv. Men det är högst otillfredsställande att

*Om skadestånds-
ansvaret vid kärn-
kraftsolyckor*

*Om skadestånds-
ansvaret vid kärn-
kraftsolyckor*

regeringen inte har kommit längre än till att utarbeta en promemoria och inte är beredd att gå ut med vidgad information om dessa frågor. Det är linje 3, nej-linjen, som har tagit upp denna debatt. Om detta inte hade skett, skulle det uppenbarligen inte heller nu ha blivit någon debatt, utan det hade säkerligen varit tyst på detta område. Jag efterlyser fortfarande något initiativ från regeringshåll, innebärande att man före folkomröstningen lämnar en så objektiv information som möjligt om dessa frågor – inte bara hänvisar till promemorior som är under utarbetande.

Statsrådet CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Jag vill bara kommentera några saker som Oswald Söderqvist tog upp. Hur mycket, frågade Oswald Söderqvist, ökar Sveriges ansvar gentemot andra stater om vi bygger ut vår atomkraft? Ja, det är riktigt att en utbyggnad medför ett ökat ansvar, men man bör i det här sammanhanget beakta att övriga stater som är anslutna till den här konventionen såvitt vi vet håller på att bygga ut sin atomkraft och att det därför inte är så säkert att slutresultatet blir annorlunda. Jag kan i dag inte ange någon exakt siffra härvidlag.

Vidare frågade Oswald Söderqvist om 1 600 milj. kr. är en lämpligt avvägd summa såsom högsta belopp. Det är naturligtvis väldigt svårt att bedöma var det yttersta beloppet kan ligga. Jag vill rikta uppmärksamheten på vad som sägs i svaret, att redan vår nuvarande lagstiftning pekar på möjligheten att regering och riksdag skall lämna ersättning genom särskilda beslut utöver detta belopp.

Slutligen frågar Oswald Söderqvist om jag är beredd att medverka till att ytterligare upplysningar lämnas om de här reglerna före folkomröstningen. Till det vill jag säga att jag medvetet gjort det här svaret så utförligt att det skall kunna användas i arbetet med folkomröstningskampanjen. Jag utgår från att de olika kampanjledningarna kommer att föra ut innehållet i svaret från den här debatten.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! För att ta det sista först vill jag gärna framhålla att jag instämmer i att det här interpellationssvaret är utförligt och upplysande. Det sade jag också i mitt tidigare anförande, och det håller jag energiministern och hans medhjälpare räkning för.

Det dåliga i sammanhanget är att man här i parlamentet inte går ut med information förrän dessa frågor ställs på sin spets. Information i dessa frågor borde naturligtvis spridas i samband med att man bygger atomanläggningar av olika slag, så att de människor som bor i närheten av dessa fick veta vad som gäller osv. Det är ju inte någonting som skall behållas inom departementet, utan det skall ut på ett tidigare stadium. Svaret ur den aspekten är alltså bra, och det har jag också tidigare sagt.

Beträffande frågan hur stort Sveriges ökade ansvar blir, tycker jag däremot att det är svagt att energiministern, som ändå är regeringens ansvarige för energiärenden, inte kan stiga upp i talarstolen och ge besked.

Inom en ganska snar framtid skall ju beslut fattas om storleken av Sveriges skadeståndsansvar. Vad blir vi tvungna att betala om det händer något i Västtyskland eller i något annat land som är med i den här poolen och där vi är bundna till det här tredje stegets skadeståndsansvar? Regeringen måste ganska snabbt kunna ge besked om hur pass mycket av svenska skattemedel – det blir ju svenska staten som får gå in och betala – vi skall ställa upp med. Det är osedvanligt svagt att man i det här läget inte vet det.

Självfallet kan ingen bedöma om 1 600 milj. kr. är nog eller inte. Det beror ju alldeles på utvecklingen. Det kan bero på klimat, väderlek den aktuella dagen osv. Men det måste ju ändå finnas något slags bedömning. Man tar ju inte beloppet 1 600 milj. kr. ur luften. Man har väl gjort några beräkningar. Man har väl gjort något överslag över vad som skall göras, vad som kan ske, vad som är planerat osv. Eller hänger allt sådant också i luften? Det tycks vara mycket som flyter här och som är ogenomtänkt och som det inte finns några klara besked om. Regeringen är skyldig att med det snaraste klarare utarbete, klarare tala om samt klarare och entydigare informera svenska folket om detta.

Statsrådet CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Jag skall bara svara Oswald Söderqvist att enligt de beräkningar som vi stöder oss på utgör Sveriges ansvar enligt tredje steget gentemot andra länder ungefär 10 % av beloppet.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1979/80:87 till justitieutskottet

§ 12 Föredrogs och hänvisades

Motion

1979/80:1909 till näringsutskottet

§ 13 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1979/80:157 och 158

§ 14 Anmälades och bordlades

Propositionerna

1979/80:70 om ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och
Finland

1979/80:86 om taxering av industribyggnader

1979/80:88 om ny organisationsform m. m. för statens industriverks enhet för
företagsutveckling

1979/80:89 om överlåtelse av staten tillhörig fast egendom

1979/80:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1981

- 1979/80:91 om statligt stöd till åtgärder för en ändrad vattenhushållning i Hjälmarén
- 1979/80:98 om lån till Norrbottens läns landstingskommun för utbyggnad av offentlig verksamhet i Norrbotten
- 1979/80:99 om borttagande av prövningen mot makes ekonomi i fråga om viss studiehjälp
- 1979/80:104 om vissa högskoleadministrativa frågor
- 1979/80:116 om åtgärder för att förbättra kontinuiteten i hälso- och sjukvården m. m.

§ 15 Anmäldes och bordlades

Redogörelserna

- 1979/80:12 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av riksgäldskontorets verksamhet under budgetåret 1978/79
- 1979/80:14 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet under år 1979

§ 16 Anmäldes och bordlades

Motion

- 1979/80:1910 av Stig Alemyr m. fl. med anledning av proposition 1979/80:82 om ledning och administration av sameskolorna m. m.

§ 17 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

- 1979/80:38 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till Stöd till politiska partier och Allmänna val
- 1979/80:39 med anledning av motioner om det kommunala partistödet
- 1979/80:40 med anledning av i propositionen 1979/80:100 framlagda förslag om anslag till Nämnden för samhällsinformation och till Viss informationsverksamhet jämte motion

Finansutskottets betänkanden

- 1979/80:16 med anledning av propositionen 1979/80:100 bilagorna 2 och 3 såvitt avser moderniseringen av det statliga budgetsystemet m. m. jämte motion
- 1979/80:17 med anledning av riksdagens revisorers förslag (1979/80:4) angående programbudgetering hos civila myndigheter
- 1979/80:18 med anledning av i propositionen 1979/80:100 framlagda förslag såvitt avser de kungl. hov- och slottsstaterna
- 1979/80:19 med anledning av motion om en utredning rörande Guadeloupe-medlen

Justitieutskottets betänkanden

- 1979/80:23 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till justitiedepartementet m. m. jämte motion
- 1979/80:24 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag

till polisväsendet jämte motioner

1979/80:26 med anledning av propositionen 1979/80:66 med förslag till lag om
ändring i brottsbalken (häleri m. m.) jämte motion

Lagutskottets betänkanden

1979/80:20 med anledning av motioner om vissa arrenderättsliga frågor

1979/80:21 med anledning av motion om servitut till förmån för jordbruk

Utrikesutskottets betänkande

1979/80:18 med anledning av motioner om Sveriges stöd till en ny
internationell ordning på informationens och masskommunikationens
område

Försvarsutskottets betänkanden

1979/80:11 med anledning av propositionen 1979/80:101 med förslag om
tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt avser
ekonomiskt försvar inom handelsdepartementets verksamhetsområde

1979/80:12 med anledning av motion om en minnesvård över svensk personal
som omkommit i FN-tjänst

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1979/80:11 med anledning av dels propositionen 1979/80:76 om utbyggnad av
föräldraförsäkringen, dels propositionen 1979/80:100 i vad avser visst
anslag för budgetåret 1980/81 till ekonomiskt stöd åt barnfamiljer m. m.,
jämte motioner

Socialutskottets betänkande

1979/80:27 med anledning av i propositionen 1979/80:100 gjorda framställ-
ningar inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde såvitt
gäller arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen

Trafikutskottets betänkanden

1979/80:13 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag
till Postväsendet jämte motioner

1979/80:14 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag
till Telekommunikationer jämte motioner

1979/80:16 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag
till Diverse

Näringsutskottets betänkande

1979/80:32 med anledning av propositionen 1979/80:101 med förslag om
tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1979/80 i vad avser
anslag inom industridepartementets verksamhetsområde jämte motio-
ner

*Meddelande om
frågor*

§ 18 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 5 mars

1979/80:362 av *Olle Göransson* (s) till kommunikationsministern om åtgärder mot olämplig trafik med snöskoter:

Sedan många år tillbaka är snöskotertrafiken en plåga för såväl djur som skogsägare och friluftssälskande människor.

Avser statsrådet att ingripa för att stävja detta missbruk, genom hastighetsbegränsning och/eller registrering?

1979/80:363 av *Anna-Greta Skantz* (s) till socialministern om ändrade besvärsmåttbestämmelser i socialförsäkringsärenden:

I mars månad 1979 beslöt riksdagen beträffande besvär i socialförsäkringsärenden, med bifall till min motion 1978/79:510 ge regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen.

Socialförsäkringsutskottet skrev i sitt betänkande 1978/79:17:

”Den omständigheten att besvärshandling före besvärstidens utgång tillställs annan försäkringsrätt än den som har att pröva besvären bör rimligen inte föranleda att den som besvärar sig riskerar att gå miste om sin besvärsmått. Detsamma bör enligt utskottets uppfattning gälla i de fall besvär över försäkringskassas eller riksförsäkringsverkets beslut felaktigt tillställts försäkringsöverdomstolen. Bestämmelserna bör därför ändras i enlighet med det anförda – – –.” Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag den 28 mars 1979.

Trots att ett år gått sedan riksdagen fattat beslut har ännu ingen ändring skett i de gällande reglerna, vilka kan få olyckliga konsekvenser för den som vill överklaga försäkringskassas beslut.

Med anledning härav vill jag till socialministern ställa följande fråga:

När avser statsrådet verkställa det beslut riksdagen fattat om ändring i bestämmelserna om besvär i socialförsäkringsärenden?

1979/80:364 av *Ingvar Carlsson* (s) till jordbruksministern om remissbehandlingen av strålskyddsinstitutets rapport om följderna av en kärnkraftsolycka:

Strålskyddsinstitutets rapport om följderna av en kärnkraftsolycka är f. n. föremål för remissbehandling. Rapporten har också ägnats stor uppmärksamhet i den pågående kampanjen inför folkomröstningen. Institutet har beskrivit vad som kallas den värsta tänkbara olyckan, som antas orsakas av

en ångexplosion. Denna skulle spränga sönder både reaktortank och reaktorinneslutning. Vetenskapsmän har emellertid visat att en sådan explosion inte kan få denna effekt.

Med anledning härav vill jag till jordbruksministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att såväl remissinstanserna som regeringen skall få ett korrekt beslutsunderlag?

den 6 mars

1979/80:365 av *Ingvar Carlsson* (s) till statsrådet Carl Axel Petri om gasleveranser från Norge:

Från den norska regeringens sida har uttalats att man under vissa förutsättningar är beredd att träffa avtal om leveranser av gas till Sverige.

Med anledning härav vill jag till energiministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder har vidtagits av den svenska regeringen för att få till stånd gasleveranser från Norge?

1979/80:366 av *Christer Nilsson* (s) till bostadsministern om vissa bostadspolitiska åtgärder:

Hyres- och bostadsmarknaden befinner sig i en djup kris. Tiotusentals människor står i bostadskö samtidigt som bostadsbyggandet minskar. Hyrorna ökar mycket, och hyresnivån i nyproduktion tenderar att bli så hög att många av dem som står i bostadskön inte har råd att efterfråga nybyggda lägenheter. Aktuella rapporter tyder på att produktion av flerfamiljshus helt håller på att upphöra även i kommuner med bostadsbrist.

I regeringens budgetförslag görs inga försök att komma till rätta med de stigande byggnadskostnaderna, som är orsaken till krisen på hyres- och bostadsmarknaden. Noteras bör också att i regeringens budgetförslag finns förslag som kommer att leda till stora hyreshöjningar 1981. Riksbankens beslut om övergång till s. k. serielån kommer att ytterligare höja hyrorna och dessutom göra det ännu svårare att bygga nytt.

Den sociala bostadspolitiken får nu snabbt ge vika för en marknadsinriktad politik. Valfriheten på bostadsmarknaden kommer – om inte radikala ingrepp görs – att helt begränsas till de människor som förfogar över kapital.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga:

Avser bostadsministern att förorda bostadspolitiska åtgärder som kan undanröja de negativa effekterna av riksbankens beslut om serielån?

Måndagen den
10 mars 1980

1979/80:367 av Raul Blücher (vpk) till statsministern om statliga bidrag till vissa värmeverk:

Meddelande om
frågor

En av förutsättningarna för avveckling av kärnkraften och minskning av Sveriges oljeberoende är att alternativa bränslen kan användas för uppvärmning av bostäder, lokaler m. m. Många kommuner är i dag intresserade av att använda flis från skogsindustrin till bränsle i kraftvärmeverk. I Värmlands län förbereds övergång till fliseldning f. n. i bl. a. Forshaga, Hagfors, Munkfors och Säffle.

Oftast rör det sig emellertid om relativt höga initialkostnader för ombyggnader av värmecentraler. Det borde därför vara ett övergripande samhällsligt intresse att kommunerna kan förverkliga sina planer på övergång till fliseldning så att även kostnadsansvaret får en rimlig fördelning.

Forshaga kommun fick nyligen blankt avslag från bostadsstyrelsen på en begäran om 50-procentigt statligt bidrag för ombyggnad av Stiftelsen Forshagabostäders värmecentral. Beskedet hade dessutom innebörden att det i dag inte finns möjligheter för någon kommun att få statsbidrag för detta ändamål.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till statsministern:

Avser regeringen att skyndsamt ta initiativ för att med omedelbar verkan möjliggöra att statliga bidrag kan utgå till kommuner som avser att bygga om värmeverk för bostäder och lokaler så att eldning med flis kan införas?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 13.50.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert